

GÖTEBORGS UNIVERSITET
INSTITUTIONEN FÖR SOCIALT ARBETE

Att ta plats och ges utrymme

- en diskursanalys av personal på öppna ungdomsverksamheters tal om tjejers plats

Socionomprogrammet

C-uppsats HT - 2011

Författare: Sanna Burén och Anna Gidlöf

Handledare: Ulrika Levander

Abstract

Titel: Att ta plats och ges utrymme – en diskursanalys av personal på öppna ungdomsverksamheters tal om tjejers plats

Författare: Sanna Burén och Anna Gidlöf

Nyckelord: fritid, ungdomar, kön, diskursanalys, jämställdhet

I uppsatsen undersöks hur personal på öppna ungdomsverksamheter, populärt kallade fritidsgårdar, talar om kön och tjejers plats inom verksamheterna. Studiens syfte är att undersöka hur kön omtalas och förstås inom ramen för öppna ungdomsverksamheter samt hur det påverkar gårdarnas jämställdhetsarbete. Vårt urval, som är målstyrt, innefattar tre olika öppna ungdomsverksamheter ifrån en och samma stadsdel i Göteborg. I varje verksamhet har vi genomfört semistrukturerade intervjuer med två anställda ur personalen. Det empiriska materialet har analyserats med hjälp av diskursanalys och sociologisk teoribildning om kön.

De huvudresultat vi genom analysen har kommit fram till är att fritidsgården är en plats som i grunden inte tillhör tjejer. Detta yttrar sig genom att deras plats på gården ofta omtalas i termer av att de ska ges utrymme eller ta plats. Detta kan förstås utifrån en historisk bakgrund där öppna ungdomsverksamheter från början uteslutande riktade sig till killar. I vårt empiriska material talar däremot samtliga informanter om tjejers plats på fritidsgården utifrån en jämställdhetsdiskurs. Denna diskurs intar därför en hegemonisk plats i materialet och yttrar sig genom vikten våra informanter lägger vid att arbeta för jämställdhet samt att göra fritidsgården till en plats för alla. Samtidigt är en annan diskurs närvarande i materialet, den historiskt dominerande diskursen, som utgår ifrån grundantagandet att fritidsgården i grund och botten är killarnas arena. Trots att ingen av de intervjuade talar utifrån denna diskurs, används frekvent argument ur diskursen som ett sätt för personalen att positionera sitt jämställdhetstal. Utifrån sådana argument ska jämställdhet uppnås genom att tjejerna tar eller ges plats genom att tillägna sig traditionellt manliga egenskaper och beteenden. På så vis blir förståelsen av jämställdhet också uppbunden och beroende av en förståelse av fritidsgården som en i grunden manlig arena, vilket riskerar att rekonstruera den rådande könsordningen. Parallellt framträder andra sätt att positionera jämställdhetstalet i materialet, där argument som frigör sig från den historiskt dominerande diskursen används för att problematisera gårdarnas könsordning. Här kan jämställdhet formas genom att killarna lär sig agera annorlunda och genom att traditionella tjejaktiviteter uppvärderas som eftersträvarsvärda för båda könen. I detta tydliggörs en pågående diskursiv kamp om hur och på vilka grunder ett gott jämställdhetsarbete ska föras. Detta påvisar att jämställdhet idag är ett interdiskursivt begrepp, vilket tyder på en pågående social förändring i synen på samhällets könsordning.

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

1. INLEDNING OCH PROBLEMFORMULERING.....	6
2. BAKGRUND.....	6
2.1 HISTORIK.....	6
2.2 FÖRFÖRSTÅELSE.....	7
2.3 AVGRÄNSNINGAR.....	8
2.4 SYFTE.....	8
2.5 FRÅGESTÄLLNINGAR.....	8
3. TIDIGARE FORSKNING.....	8
3.1 FRITIDSFORSKNING.....	8
3.2 TJEJER OCH FRITID.....	9
3.3 UNGDOMAR OCH DET OFFENTLIGA RUMMET.....	10
3.4 FRITID OCH HÄLSA.....	11
3.5 FRITID, KÖN OCH POLITIK.....	12
4. TEORETISKA PERSPEKTIV.....	12
4.1 SOCIALKONSTRUKTIVISM.....	12
4.1.1 DISKURS.....	13
4.1.2 DISKURSANALYS.....	13
4.1.3 KÖN SOM KONSTRUKTION.....	15
4.2 DET INDIVIDUALISERADE SAMHÄLLET.....	16
5. METOD.....	17
5.1 LITTERATURSÖKNING.....	17
5.2 URVAL.....	18
5.3 INTERVJUERNAS GENOMFÖRANDE.....	18
5.4 INTERVJUGUIDE.....	19

5.5 BEARBETNING OCH ANALYS.....	19
5.6 TROVÄRDIGHET.....	20
5.7 ETISKA ÖVERVÄGANDEN.....	21
5.8 METODREFLEKTIONER.....	22
6. ANALYS OCH RESULTAT.....	23
6.1 EN MANLIGT DOMINERAD ARENA UTMANAS?.....	24
6.1.1 TALET OM TJEJKVÄLLAR.....	25
6.1.2 TJEJKVÄLL FÖR JÄMSTÄLLDHET?.....	28
6.1.3 TALET OM KILLAR.....	29
6.1.4 KILLAR I NYTT FOKUS.....	31
6.2 VEM PLATSAR PÅ FRITIDSGÅRDEN?.....	31
6.2.1 NORMER OCH SEXUALITET.....	33
6.2.2 EN ÖPPEN UNGDOMSVERKSAMHET?.....	36
6.3 TALET OM JÄMSTÄLLDHET OCH TÄNKBARA IMPLIKATIONER.....	36
7. SLUTSATSER OCH DISKUSSION.....	37
8. REFERENSER.....	40
9. BILAGOR.....	42
9.1 INTERVJUGUIDE 1.....	42
9.2 INTERVJUGUIDE 2.....	43
9.3 INFORMERAT SAMTYCKE.....	44

Förord

Först och främst vill vi tacka våra informanter som tagit sig tid och delat med sig av sina erfarenheter och reflektioner som personal på öppna ungdomsverksamheter. Det har varit jätteroligt att intervjua så engagerade och reflekterande yrkespersoner.

Vi vill även tacka vår handledare Ulrika Levander som med engagemang och energi har handlett oss. Tack för alla dina intressanta och genomtänkta synpunkter.

Sanna Burén och Anna Gidlöf

1. Inledning och problemformulering

Vårt intresse för det undersökta området väcktes då vi båda läste kursen ”Ungdomstiden – identitet och livsvillkor” på socionomprogrammets tredje termin. Bland annat innebar den kursen att vi gjorde ett studiebesök på en fritidsgård i en av Göteborgs stadsdelar. Vi fick då bilden av att denna fritidsgård var en starkt killdominerad arena och att det var någonting som i låg utsträckning problematiserades av personalen. Utifrån denna bakgrund kände vi ett intresse för att titta närmre på hur kön och jämställdhet förstås och arbetas med på några andra öppna ungdomsverksamheter i Göteborgsområdet.

När vi sedan läste in oss på de svenska fritidsgårdarnas historia förstod vi att killdominansen är någonting som är starkt historiskt förankrat. Syftet med de tidiga förlagorna till det som idag är fritidsgårdar i offentlig regi var att hålla unga män från gator och torg och få dem att istället ägna sig åt lämpliga aktiviteter under övervakade former (Stålstierna 1998). Detta ursprung lever kvar idag genom att killar fortfarande i allmänhet är kraftigt överrepresenterade bland fritidsgårdarnas besökare (SOU 1996:3). De senaste decennierna har detta i forskning och rapporter från exempelvis Ungdomsstyrelsen uppmärksamats som ett problem och det har funnits en vilja att belysa flickors lika rätt till det offentliga rummet (se t.ex. Ungdomsstyrelsen rapporterar 6, SOU 1996:3). Utifrån denna bakgrund tycker vi att det är intressant att undersöka ett antal öppna ungdomsverksamheter och hur personalen där tänker kring kön och tjejers plats på fritidsgårdar som en del av det offentliga rummet.

2. Bakgrund

Det offentliga rummet är viktigt för ungdomars identitetsskapande och känsla av att tillhöra ett kollektiv (Andersson 2002). Där kan de testa på olika kulturella och sociala roller och uppnå självständighet från familj och skola. De flesta offentliga miljöer är också platser som i högre utsträckning frekventeras av killar än av tjejer (ibid.).

Offentliga platser där ungdomar vistas kan vara utomhusmiljöer i bostadsområden, gator och torg. Men även öppna ungdomsverksamheter såsom fritidsgårdar är en typ av offentlig miljö där många ungdomar vistas. Även där är andelen manliga besökare långt större än andelen kvinnliga besökare. I mitten och slutet av 90-talet kom ett antal utredningar och rapporter som fokuserade på denna ojämna könsfördelning och formulerade den som ett problem (SOU 1996:3, Ungdomsstyrelsen rapporterar 6 1995). Att hitta forskning eller andra skrivelser som berör området utgivna under senare år har varit betydligt svårare. Utifrån denna bakgrund vill vi i vår uppsats undersöka hur personal på öppna ungdomsverksamheter talar om kön och jämställdhetsarbete och vilka diskurser som kan ligga till grund för dessa sätt att tala.

2.1 Historik

Den första öppna ungdomsverksamheten i Sverige startade 1904 och hette ”Kungsholmens ungdomsklubb”. Dess syfte var att ”främja broderskapskärlekens idé och dana de unga medlemmarna till fosterländska medborgare” (Stålstierna 1998, s. 44). Verksamheten riktade

sig alltså explicit till unga män. År 1912 startades Birkagården i Stockholm, vilken kallas Sverige första hemgård (Stålstierna 1998). Denna verksamhets syfte var att sprida ett socialt kristet budskap bland arbetarungdomar och att verka för bildning och gemenskap. Denna verksamhet erbjöd även aktiviteter för flickor. Under 20-talet bildades flera öppna verksamheter för ungdomar med syfte att erbjuda aktiviteter och främja en god fostran för ungdomar som stod utanför föreningslivet. Dessa verksamheter riktade sig uteslutande till pojkar (ibid).

Under 40-talet gick ungdomsverksamheterna över i kommunal regi (Stålstierna 1998). Åren 1960-1980 blev de kommunala satsningarna på medborgarnas fritid större (SOU 1996:3). Argumenten till detta var ofta socialpolitiskt orienterade och gick ut på att motverka destruktiva beteenden hos ungdomar, läs: pojkar. Någon diskussion om kön i förhållande till dessa satsningar fördes inte. På 80-talet gjordes nedskärningar inom det offentliga fritidsområdet. Ungefär samtidigt började könsaspekten föras på tal och offentliga utredningar visade att flickor och kvinnor systematiskt missgynnades inom fritidsområdet. Enligt Ulf Blomdahl (SOU 1996:3) missgynnades flickor och kvinnor på många sätt, bland annat genom sämre tillgång till lokaler och material avsedda för att användas i fritidssyfte, genom att personal inom fritidsverksamheter ägnar mer tid åt pojkar, att flickor har mindre möjlighet att påverka verksamheters utformning och att deras intressen ges lägre prioritet.

En annan faktor Blomdahl (1998) nämner som missgynnar flickor är hur fritidsgårdar idag ofta krävs på redovisning om vilka aktiviteter de har genomfört. Det krävs däremot sällan någon redovisning för hur verksamheten har stöttat ungdomarnas identitetsutveckling eller vilken tid som lagts ned på exempelvis samtal. När tävlingsinriktade aktiviteter premieras missgynnas flickor, då pojkar i högre grad finner det självklart att delta i sådana aktiviteter. Inom fritidssektorn finns enligt Blomdahl (ibid.) ett budskap som går ut på att organiserade, tävlingsinriktade och mätbara aktiviteter är viktigare än andra uttrycksformer. Enligt Blomdahl (1998) kan detta betraktas som en del av den ”dolda läroplanen” som ligger till grund för fritidspolitik, en politik som försvarar det ojämlika kontraktet mellan pojkar och flickor.

I den öppna ungdomsverksamhetens tidiga historia fanns alltså flickor inte med i bilden alls. Verksamheterna var helt enkelt öppna endast för pojkar. Orsaken till detta går troligtvis att härleda till det syfte de tidiga verksamheterna hade, nämligen att förebygga den typ av ungdomsproblematik som manifesterar sig i det offentliga rummet, exempelvis slagsmål och skadegörelse. Enligt Blomdahl (1998) är det just denna kollektivt och offentligt utagerade problematik som förknippas med pojkar som fritidsnämnden sett som sitt syfte att förebygga, inte problem i allmänhet. För flickor har också problem. Det är exempelvis två till tre gånger fler tjejer än killar som upplever olika typer av hälso- och stressbesvär, exempelvis oro och ångest (Wiklund 2010). Som ”Skå-Gustav” Jonsson, författare till bland annat ”Det sociala arvet” konstaterade redan på 60-talet: ”pojkar förstör för andra medan flickor förstör för sig själva” (Blomdahl 1998 s. 118).

2.2 Förförståelse

Vår förförståelse innebär en uppfattning om att fritidsgårdar är manligt dominerade arenor och att detta är någonting som är problematiskt och bör arbetas för att förändra. Vi har båda

en uppfattning om att det i samhället råder en maktobalans mellan män och kvinnor som yttrar sig i vardagslivet såväl som inom samhällets institutioner.

2.3 Avgränsningar

Den första avgränsningen som vi har gjort för vår studie rör insamlandet av empiri. Då vi har begränsat med utrymme och framför allt begränsat med tid var vi tvungna att göra en rimlig avgränsning för hur mycket material vi skulle hinna lyckas samla in och sedan arbeta med. Vi avgränsade därför vårt urval till tre öppna fritidsverksamheter och intervjuade två ur personalen vid varje verksamhet. Samtliga av dessa verksamheter är belägna i samma stadsdel i Göteborgsområdet. Mer om hur dessa verksamheter valdes ut går att läsa under avsnittet ”Intervjuernas genomförande” i uppsatsens metodkapitel.

Den andra betydelsefulla avgränsningen vi har gjort är i vårt analytiska och teoretiska fokus. Detta har avgränsats till att röra kön och utgår från en förståelse av den sociala världen som socialt konstruerad och formad av diskurser. Vi är väl medvetna om att ett intersektionellt perspektiv hade kunnat ge ytterligare intressanta infallsvinklar till vår analys. Men på grund av begränsad tid har vi tvingats överge ett sådant anspråk.

2.4 Syfte

Studiens syfte är att undersöka hur kön omtalas och förstås inom ramen för öppna ungdomsverksamheter samt hur det påverkar gårdarnas jämställdhetsarbete.

2.5 Frågeställningar

I uppsatsen besvaras följande frågeställningar:

- Hur resonerar personalen kring fritidsgården som plats i relation till kön?
- Vilka likheter och skillnader finns i sättet att se på tjejs roll inom verksamheterna?
- Vilka diskurser positionerar sig personalen i och emot i sitt tal om kön och jämställdhetsarbete?
- Vilka implikationer formas härigenom för gårdarnas jämställdhetsarbete?

3. Tidigare forskning

3.1 Fritidsforskning

Forskningen om barn och ungas fritid bedrivs till stor del på uppdrag av myndigheter eller organisationer som behöver underlag för beslutsfattande (SOU 1996:3). Forskarna på området är vanligtvis nära knutna de ansvariga politiska eller administrativa systemen. Undersökningar som genomförts inom området har handlat främst om barn och ungas fritidsvanor, vilket kan

betraktas som problematiskt då "fritidsvana" blir ett normativt begrepp och de som inte utövar någon fritidsaktivitet därför implicit antas avvika från normen och exkluderas från sådana studier. Kvinnovetenskaplig eller feministisk forskning om fritid har i högre grad bedrivits internationellt än nationellt. Den feministiska forskningen om fritid har behandlat frågor som rör kvinnors rätt att på jämlika villkor delta i fritidsaktiviteter, samt olika försök att finna nya definitioner på fritidsbegreppet som inte exkluderar kvinnor/flickor och deras erfarenheter. Feministiska forskare har hävdat att begreppet "fritid" är problematiskt att tillämpa när kvinnors fritid skall studeras, då många kvinnor varken anser sig ha tid till eller förtjäna tid till "fritid". Feministiska forskare hävdar även att själva fritidsbegreppet är androcentriskt, det bygger på manliga livsmönster och normer, vilket av den anledningen gör det svårtillämpat på kvinnors liv (ibid.).

En klassisk studie inom feministisk fritidsforskning är Rosemary Deems *All work and no play? The sociology of women and leisure* (1986). I det inledande kapitlet ställer hon frågan: Har kvinnor fritid? ("Do women have leisure?"). Svaret verkar vara att även om kvinnor har fritid är den inte lika självklar och okomplicerad som mäns fritid. Hon tar bland annat upp att kvinnor underhåller mäns fritid genom att ta huvudansvar för hem och barn och att många platser för fritidsaktiviteter är manligt präglade och på så vis oattraktiva för kvinnor. Deem (1986) tar även upp att kvinnors närvaro i det offentliga rummet ofta begränsas av och övervakas av män. Det kan innebära att kvinnor ensamma eller i sällskap med andra kvinnor inte accepteras i vissa miljöer eller att de då de vistas på vissa platser förväntas anpassa sitt beteende, exempelvis genom att inte gå ute ensamma när det är mörkt eller att undvika ögonkontakt med män.

3.2 Tjejer och fritid

Agnes Börjesson (1998) har undersökt hur olika tjejprojekt utformas inom kultur- och fritidssektorn, samt vilka fördelar och risker det finns med specifikt inriktade "tjejprojekt". Studien har ett socialkonstruktivistiskt och feministiskt perspektiv. Börjessons (1998) utgångspunkt är att betoningen på skillnader mellan könen riskerar att cementera stereotyper om vad som är kvinnligt respektive manligt. Studien består av en undersökning av hur metodböcker för arbete med tjejgrupper ser ut, en analys av språket i projektansökningar för "tjejprojekt", en genomgång av Börjessons (1998) egen forskning kring flickor samt besök av tre olika tjejprojekt. En av slutsatserna i utredningen är att det är viktigt att ha jämställdhet som mål i tjejgrupper, eftersom risken annars blir att föreställningar om en traditionell "kvinnlighet" skapas och återskapas (Börjesson 1998). Börjesson (1998) drar också slutsatsen att betoningen bör ligga på ojämlikheter och inte olikheter mellan pojkar och flickor, för att synliggöra tjejer som grupp och hur tjejers intressen ofta är underordnade pojkars. I arbetet med flickor måste fokus flyttas från individen till den omgivande strukturen. Att beskriva tjejers sätt att vara som en förklaring till deras underordning bör undvikas eftersom det lägger skulden på tjejerna själva.

Börjesson (1998) drar slutsatsen att när en grupp definieras, i detta fall tjejer, utifrån en problematik, riskerar detta att bidra till att marginalisera gruppen. Den strukturella maktlösheten döljs och ansvaret för problemen förläggs på individerna själva. Risken blir att tjejgrupper istället för att försöka frigöra tjejerna, arbetar för att förbättra dem. Börjesson (1998) diskuterar också om huruvida intresset för tjejer och flickor kan grunda sig i en rädsla för att den rådande könsordningen håller på att försvinna. Att arbeta intensivt för att tjejer

skall ha kvinnliga förebilder och bli säkra i sin kvinnoidentitet kan ses som ett försök att rädda den "naturliga kvinnligheten" och därmed klamra sig fast i den rådande könsordningen.

Anna Nelson (2005) skriver om hur man i fältarbete med ungdomar kan använda sig av ett genusperspektiv. Fältarbete med ungdomar har mycket gemensamt med det arbete som utförs inom fritidsverksamheter och på fritidsgårdar, därför är Nelsons (2005) text av hög relevans även för vårt studieområde. Finns det en ambition att flickor och pojkar skall ha samma rättigheter skall det enligt Nelson (ibid.) också finnas ett genusperspektiv. Fältarbetare bör enligt henne därför vara medvetna om sin egen syn på genus eller kön, eftersom en av deras uppgifter är att stödja och bekräfta ungdomarna i deras identitetssökande.

Nelson (2005) beskriver flickors och pojkars könsocialisation och problematiserar hur synsättet på individens frihet står i kontrast till eftersträvarvärda könsidentiteter. Att som flicka exempelvis utveckla traditionellt "manliga" egenskaper bemöts ofta negativt. Självtändiga val begränsas härigenom utav sociala konstruktioner. Nelson betonar fältarbetarens makt att påverka och visa på alternativa förhållningssätt. Detta arbete bör enligt henne ske på flera olika nivåer: individuellt, i grupp och på en strukturell nivå. Hon definierar olika steg som fältarbetare bör gå igenom för att uppnå och integrera ett genusperspektiv i fältarbetet. Det första steget är tillförskaffande av kunskap, att bli medveten om könsmonster och maktrelationer i samhället. Det andra steget är att vidarebefordra kunskapen till andra, så som ungdomar, föräldrar eller medarbetare. Det tredje steget är att genom konkret handling genomföra ett jämställdhetsarbete, genom vad hon kallar en kompensatorisk pedagogik. Den kompensatoriska pedagogiken kan ge flickor och pojkar möjligheten att prova på roller och beteenden som inte på förhand är givna utifrån deras kön.

3.3 Ungdomar och det offentliga rummet

Björn Andersson (2002) undersöker ungdomars offentliga liv i relation till sociala strukturer. Studien består av en kvantitativ del i form av enkäter, och en kvalitativ del genom intervjuer och observationer. Ett av resultaten i studien är att den offentliga arenan är dominerad av pojkar. I studien är det till största delen flickor som uttrycker att de är obekväma med att vistas i de offentliga utrymmena. Dessa flickor väljer därför ofta att undvika dessa platser. Andersson (2002) diskuterar resultaten utifrån hur det sker en socialisation i det offentliga rummet som är viktig för att ungdomar skall uppnå självständighet i förhållande till skola och familj. Han diskuterar också hur det offentliga livet blir en slags läroprocess, där ungdomar lär sig att hantera relationer och tränas i ett samspel som bygger på medborgerlighet. Anderssons (ibid.) resultat är relevanta för vårt studieområde eftersom de ger en djupare förståelse för hur frånvaron respektive närvaron på offentliga platser kan ha påverkan på flickors och pojkars utveckling.

I en studie av Kari Arnesen och Anna Sofie Laeگران (2003) undersöks ungdomar och hur deras identitetsskapande och könsgörande tar sig uttryck i två miljöer, ett torg och en organiserad kyrklig verksamhet. Den organiserade kyrkliga verksamheten beskrivs som en "halvoffentlig plats" (*semi-public community space*) då vissa aktiviteter där är öppna för alla och vissa bara för medlemmar. I likhet med Andersson (2002) menar Arnesen och Laeگران (2003) att offentliga platser är viktiga för ungdomars identitetsskapande i egenskap av platser där de är självständiga från skolan och familjen och där de kan träffa nya vänner och testa

olika roller. Ett antagande studien gör är att ungdomar behöver offentliga miljöer utan fasta ramar där de kan förhålla sig fria till vuxenvärldens normer. Författarna menar att när ungdomar ”hänger” i offentliga miljöer är det inte ett uttryck för en brist på andra platser att vara på, utan för att de väljer de offentliga miljöerna för att de känns fria och spännande. Ett liknande resonemang förs av Ohlsson och Swärd (1994), som menar att samhället genom exempelvis fritidsgårdar definierar den organiserade fritiden som den enda acceptabla. Att ungdomar istället möts på gator och torg görs då problematiskt. Författarna framhåller dock att det kan vara viktigt för ungdomar att skapa sin egen kultur och sina egna arenor utan inblandning från vuxna (ibid.).

Lieberg (1992) diskuterar det offentliga rummets betydelse för ungdomar, och definierar tre olika kategorier av ungdomar i sin undersökning: de hemorienterade ungdomarna, de föreningsorienterade ungdomarna och de kamratorienterade ungdomarna. Utav dessa tre kategorier är det de kamratorienterade ungdomarna som i högst grad nyttjar det offentliga rummet. Till skillnad från ungdomarna i de andra två kategorierna värdesätter de kamratorienterade ungdomarna ”gänget” och utelivet i bostadsområdet högt. Dessa ungdomars mötesplats utgörs delvis av fritidsgården, delvis av andra offentliga platser. Det viktigaste för valet av plats är att denna tjänar det behov som ungdomarna för tillfället har. För de kamratorienterade ungdomarna fyller kamratgruppen funktionen som trygg oas, vilket innebär en liknande funktion som bostaden har för de hemorienterade ungdomarna och som organisationen för de föreningsorienterade ungdomarna. Föräldrarna till de kamratorienterade ungdomarna är i lägre grad involverade i ungdomarnas vardagsliv jämfört med de andra två kategorierna. De vuxna som de kamratorienterade ungdomarna möter är främst fritidsledare och andra formella representanter för samhället. Under gynnsamma omständigheter kan dessa också fungera som positiva vuxenförebilder på ett liknande sätt som föräldrar gör för de hemorienterade ungdomarna och som ledarna gör för de föreningsorienterade ungdomarna. Lieberg (ibid.) beskriver hur de kamratorienterade ungdomarna betraktar fritidsledarna med viss skepsis men också hur de vuxna får en viktig roll som förbindelselänk och förhandlingspartners mellan ungdomsgruppen och det omgivande samhället. Inom gruppen kamratorienterade ungdomar finns enligt Lieberg (ibid.) en överrepresentation av pojkar ur ”socialgrupp tre”, dock återfinns både pojkar och flickor inom denna grupp.

3.4 Fritid och hälsa

Maria Wiklund (2010) undersöker i en studie stressrelaterad ohälsa hos ungdomar utifrån ett könsperspektiv. Hon menar att det idag är två till tre gånger fler tjejer än killar som upplever stressrelaterad ohälsa. Detta beror enligt Wiklund (ibid.) på flera olika faktorer som samverkar. Wiklund (2010) pekar på stressfaktorer kopplade till moderniteten, att vara ung och till genusordningen. Dessa faktorer menar hon samverkar och leder till att tjejer så ofta mår dåligt på olika sätt. Att tjejer mår dåligt ses ofta som en individuell problematik men Wiklunds (2010) avhandling kan ses som en ansats till att sätta in deras problematik i en samhällelig kontext. Att tre gånger fler tjejer är killar upplever stressrelaterad ohälsa kan kopplas till tjejers respektive killars livsstil inom fritiden (SOU 1996:3). Livsstilen inom fritiden har visat sig vara mycket viktigt för kvinnors hälsoläge, skydd mot stress, välbefinnande och livskvalitet. Strukturella hinder i form av könsskillnader och diskriminering mot kvinnor/tjejer inom fritidssektorn påverkar hur tjejers fritid organiseras. Fritidens organisering påverkas också av både yttre och inre hinder som är komplicerade och svårtolkade. Inre hinder kan exempelvis vara osäkerhet och otrygghet. Yttre hinder som påverkar kan vara hem- och hushållsansvar, hänsyn till anhöriga eller brist på tillgänglighet

(ibid.).

3.5 Fritid, kön och politik

Den könsmässigt orättvisa fördelningen av resurser skär igenom alla samhällssektorer, och leder därför till att även samhällets resurser för ungdomars fritid är snett fördelad mellan flickor och pojkar (Gunnarsson 2002). Undersökningar visar att flickor i lika hög grad som pojkar eller till och med i högre grad efterfrågar fritidsgårdar i det kommunala fritidsutbudet. Trots detta frekventeras fritidsgårdar i högre grad av pojkar än av flickor. En möjlig förklaring till detta kan vara att jämställdhetspolitiska projekt inom fritidssektorn har blivit till sidoprojekt, istället för att utformas som en del av den ordinarie kommunala verksamheten. Inom de jämställdhetspolitiska projekten läggs fokus ofta på flickorna och deras underordning, sällan synas den befintliga strukturen i form av pedagogik och miljö/lokaler. Arbetet bedrivs dessutom också ofta i formen av projekt, med varierande grad av långsiktighet. Vissa kommuner har jämställdhetsmål med den öppna ungdomsverksamheten, men snedfördelningen tenderar att trots det leva kvar i nya satsningar (Gunnarsson 2002, Blomdahl 1998).

4. Teoretiska perspektiv

I vår studie har vi valt en socialkonstruktivistisk ansats. Denna teori redovisas för i avsnittet ”Socialkonstruktivism”. Ett centralt begrepp inom socialkonstruktivismen och i vår studie har varit ”diskurs”, under den rubriken redogör vi för hur vi förhåller oss till det begreppet. Metoden vi har använt oss av och tillika den teoretiska utgångspunkten har varit ”diskursanalys”, vilket redovisas för i ett avsnitt nedan. Ett annat begrepp som återfinns redan i våra frågeställningar och som vi har behandlat genomgående i analysen är ”kön”. Vilken syn på kön vi har utgått från redogörs för under rubriken ”Kön”.

När problematiken kring den ojämna könsfördelningen på fritidsgården ges förklaringar, hamnar dessa förklaringar antingen på individ- eller strukturnivå. Ett exempel på en individförklaring till den ojämna könsfördelningen är: ”tjejer vill inte komma till fritidsgården”. En strukturell förklaring till en ojämn könsfördelning kan exemplifieras med resonemanget om att det råder en historisk manlig dominans på fritidsgården. Dessa olika typer av förklaringar har vi behandlat i vår analys, därför har vi valt att ta med ett avsnitt i detta kapitel som vi kallar ”Det individualiserade samhället”.

4.1 Socialkonstruktivism

Det finns många inriktningar eller varianter av socialkonstruktivism men en grundprincip är att ha ett kritiskt förhållningssätt gentemot kunskap som annars vanligtvis tas för given och inte görs till objekt för reflektion (Burr 1995). Kunskap är aldrig en objektiv avspegling av världen. Detta antagande är grunden i en anti-essensialistisk kunskapssyn, vilken är en av de grundprinciper som socialkonstruktivismen vilar på. Här betonas att det inte finns någon ”sann” verklighet som vi kan läsa av, sanningar tar istället sin form i social interaktion. Kopplingen mellan kunskap och sociala processer är därför centralt inom socialkonstruktivismen. En annan viktig princip är uppfattningen om att sättet vi uppfattar världen på är föränderligt över tid och rum. Det är därmed historiskt och kulturellt bundet. Då de sociala processerna anses stå i dubbelverkan med konstruktionen av kunskap, kan individer

också omskapa kunskapen. Eftersom språket är det som ofta förmedlar kunskap har det en central roll inom socialkonstruktivismen (Johansson 2006). En annan grundprincip är hur den sociala konstruktionen av kunskap får sociala konsekvenser. Även om exempelvis kön kan ses som en socialt konstruerad uppdelning får denna uppdelning ”verkliga” effekter för tjejer respektive killars liv. Vissa handlingar ses därför som naturliga för killar och otänkbara för tjejer och vice versa.

Kärnan i socialkonstruktivistisk teori är uppfattningen om att händelser sker och handlingar utförs i den sociala ”verkligheten” men bara ges mening och blir kunskapsobjekt inom diskurser (Johansson 2006). Eftersom vi bara kan ha kunskap om något under förutsättningen att mening tillskrivs objektet, är det alltså diskursen och inte objektet i sig som producerar kunskap. Den historiska, sociala och kulturella kontexten är avgörande för vilken betydelse objekt ges och vilken sanning de tillskrivs. Exempelvis var det först när begreppet ”ungdomsbrottslighet” började användas som ”ungdomsbrottslingen” kunde träda fram (ibid.).

4.1.1 Diskurs

Begreppet diskurs är centralt inom den socialkonstruktivistiska forskningen (Johansson 2006). Diskurs symboliserar att det som sägs, tänks och skrivs vid en viss historisk tidspunkt och i ett visst sammanhang formas med hjälp av strukturer och regler. Dessa socialt och kulturellt grundade tankemönster eller regler styr vad som är möjligt att säga, vad som inte är möjligt att säga, vem som kan säga det och vem som ska lyssna. Det sociologiska intresset för diskurser har Michael Foucault haft stor betydelse för (Sahlin 1999). Foucault talade om framställningsordningar som varierar kulturellt och historiskt samt med olika professioner, vetenskapliga discipliner och paradig. Framställningsordningar konstruerar bilder av verkligheten och konstituerar kunskapsobjekt. Utan en diskurs om ”kön” skulle vi inte kunna föreställa oss dessa som speciella kategorier av människor att studera. Diskursanalysen utvecklades från början inom litteraturkritiken och språkvetenskap, för att sedan börja användas inom sociologin (ibid.).

Diskursanalysen är en del av den språkliga vändningen inom samhällsvetenskaplig och humanistisk forskning som lägger tonvikten vid språkets roll i skapandet av den sociala verkligheten (Talja 1999). Diskursanalysen gör det också möjligt att bedöma de praktiska konsekvenserna av olika sätt att tala om ett visst fenomen. I det diskursanalytiska angreppssättet lämnar forskaren uppfattningen om att det bara finns en enda ”sann” version av människors handlingar och uppfattningar. Fokus ligger istället på rörlighet och positionering inom olika diskurser. Norman Fairclough förde samman Foucaults diskursbegrepp med det lingvistiska (Winther Jørgensen & Phillips 2000). Han definierade diskurs som språkanvändning och i förlängningen som social praktik. Diskursenheter har utifrån hans resonemang ett dialektiskt förhållande till den sociala strukturen, de formar och konstruerar den sociala verkligheten samtidigt som de formas av och uttrycker aspekter av denna verklighet.

4.1.2 Diskursanalys

Inom diskursanalys finns ett flertal olika riktningar. I vår studie använder vi oss av ett integrerat perspektiv då vi har inspirerats av och använder begrepp från flera diskursanalytiska inriktningar, däribland den kritiska diskursanalysen (Winther Jørgensen &

Phillips 2000). Valet av analytiskt perspektiv och analytiska begrepp har styrts av det som vi har återfunnit i vårt empiriska material. Detta förhållningssätt kan relateras till diskussionen om sensitiva och definitiva begrepp (Bryman 2011). Att i förhand utgå från definitiva begrepp medför risken att man sätter en tvångströja i synen på den sociala ”verkligheten” som skapar hinder i analysen. Att däremot förhålla sig mer reflexivt till begreppsanvändningen kan skapa möjligheter att upptäcka de många former som begreppen och analysen kan anta.

Olika diskursanalytiska angreppssätt förhåller sig olika gentemot den anti-essensialistiska kunskapssynen inom socialkonstruktivismen (Levander 2011). Inom den kritiska diskursanalysen görs skillnad mellan en diskursiv praktik och en social praktik. All kunskap kan enligt den kritiska diskursanalysen inte ses som konstituerad av diskurser, utan det antas också finnas också en ”verklig” social värld. Den kritiska diskursanalysen avviker på så vis från den socialkonstruktivistiska anti-essensialistiska grundtanken. Diskursteorin och diskurspsykologin är i högre grad anti-essensialistiska och strikt konstruktivistiska, då de betraktar diskurser som konstituerande av hela den sociala ”verkligheten” (Winther Jørgensen & Phillips 2000).

I vår studie ser vi diskurser som någonting som både formas av och formar den sociala praktiken. Ett exempel på detta från vår studie är det vi kallar *jämställdhetsdiskursen*. Denna har formats av att det i den sociala ”verkligheten” finns ojämlika maktförhållanden mellan könen och att dessa har börjat ifrågasättas. Detta påverkar sedan det praktiska arbetet och de samtal som förs på fritidsgårdar. Tjejkvällar och diskussioner om normer och könsroller kan ses som exempel på detta. Detta kan i förlängningen bidra till att förändra fritidsgården från att ha varit en manligt dominerad arena till en mer jämställd plats. Då vi kopplar personalens tal om kön till en förståelse av förändring och konsekvenser inom den sociala praktik som fritidsgårdar utgör, medför att vår studie inte kan betraktas som strikt konstruktivistisk. För att göra en konstruktivistisk analys av sociala problem meningsfull förutsätts att en samhällelig kontext som betraktar vissa företeelser som ”verkliga” och andra som konstruktioner tillämpas i den faktiska analysen. Ett sådant förhållningssätt brukar refereras till som *kontextuellt konstruktivism* (Sahlin 1996).

Diskurser styr vad man kan säga och utgör de resurser som står till förfogande för talaren i en viss terräng. Talaren har också möjlighet att förändra diskurser om denne utnyttjar resurser på ett nytt sätt eller inför element från andra diskurser (Winther Jørgensen & Phillips 2000). Ett begrepp som vi har använt oss av är *interdiskursivitet*. Ett tecken på att ett fält är interdiskursivt är då informanter positionerar sig inom flera olika diskurser inom en och samma intervju. Detta sker nästan alltid i högre eller lägre grad och bör inte förstås som en inkonsekvens hos informanterna (Talja, 1999). Där diskurser blandas och förs in i nya sammanhang finns tecken på en förändringsprocess av diskurser och därigenom även av den sociala praktiken. Att analysera konsekvenserna av talet om ett fenomen betyder inte att spekulera i individens intentioner. Istället handlar det om att utforska vilka implikationer som diskursen framkallar. Diskurser skapas inte av individer utan har tagit sin form i en historisk och social kontext, och de får effekter som inte är avsiktliga för individerna som positionerar sig inom dem.

För att ytterligare kunna studera och analysera diskursernas kamp är begreppen *dominerande* och *utmanande diskurser* användbara. En utmanande diskurs kan ifrågasätta den dominerande diskursen och bidra till förändring (Johansson 2006). I vår studie har vi funnit en diskurs som

historiskt har varit dominerande, men som nu ifrågasätts genom att personal inom fritidsverksamheter ofta positionerar sig i en jämställdhetsdiskurs. Den *diskursiva kampen* beskrivs inom diskursteorin som en följd av att diskursen är en tillfällig anslutning och att det alltid finns andra betydelsemöjligheter som kan ifrågasätta och förändra diskursens struktur (Winther Jørgensen & Phillips 2000). Det förs därför en kamp om hur strukturen ska se ut, vilka diskurser som ska dominera och vilken betydelse de olika beståndsdelarna i diskursen ska tillskrivas.

Som ytterligare ett verktyg i analysen av intervjuerna kan begreppet *motsägelser* komma till användning. Detta är ett sätt urskilja de dominerande och underordnade diskurserna, och att finna ett mönster i hur diskurserna är ordnade och står i relation till varandra. Inom den kritiska diskursanalysen är *transitivitet* ett analytiskt verktyg (Winther Jørgensen & Phillips 2000). När man analyserar transitivitet ser man hur händelser förbinds med *subjekt* och *objekt*. I meningen ”tjejerna skall ges utrymme” används en *passiv agens*, vilket betyder att *agenten* utesluts. Vem det är som ska ge tjejerna utrymme tydliggörs inte i satsen. I den ovanstående formen av meningskonstruktion osynliggörs därför också ansvaret för den förändring som ska ske, eftersom den ansvarige agenten inte görs språkligt synlig. Begreppet transitivitet är behjälpligt vid analys av de ideologiska konsekvenser som en konstruktion kan få. Detta kan jämföras med meningen ”vi [personalen] ska bereda utrymme för tjejerna” där den aktiva agensen tillskrivs personalen och meningen ”tjejerna ska ta plats” där den aktiva agensen tillskrivs tjejerna.

4.1.3 Kön som konstruktion

Med en socialkonstruktivistisk utgångspunkt blir kön intressant att studera utifrån en tanke om ”görande av kön” eller *könssocialisation*. Vi har i vår studie valt att använda begreppet kön istället för begreppet genus vid talet om kön i både biologisk och social mening. Med detta avser vi inte att alla könsskillnader går att härleda till biologi. Istället menar vi att det utifrån ett konstruktivistiskt synsätt blir problematiskt att särskilja det sociala könet från det biologiska. Ett liknande resonemang har förts av Judith Butler (2007) som menar att feminismen genom distinktionen mellan kön och genus har hamnat i en återvändsgränd. Särskiljs det sociala könet från det biologiska ses det sociala könet som föränderligt medan det biologiska blir naturligt och oföränderligt. Distinktionen bygger på att det verkligen *finns* två kön och att dessa står i motpol till varandra. Detta menar Butler utgår från en heterosexuell matris där begäret mellan dessa två motpoler görs till någonting naturligt. Det innebär också ett exkluderande av personer som inte passar in i någon av kategorierna man/kvinna eller där det upplevda könet inte stämmer överens med det biologiska. Istället skulle både biologi och social praktik kunna betraktas som konstruerade och på så vis omöjliga att särskilja från varandra (ibid).

Bronwyn Davies (2003) har studerat hur flickor och pojkar i småbarnsåldern ”gör kön”. Språket har en central roll i Davies studie och hon menar att det är genom språket som barn lär sig könskoder. Språket innebär därigenom både en tillgång och en begränsning. Genom språket lär sig barnet det som är självklart och som alla bör känna till, att alla människor är antingen män eller kvinnor. Att positionera sig själv på ett framgångsrikt vis som antingen flicka eller pojke handlar om att göra kön ”rätt”. Dessa positioneringar menar Davies att människor lär sig utan att ha vetskap om det. Det är något som begärs av människor för att de ska få en urskiljbar identitet inom ramen för den rådande ordningen i samhället. Förvärvandet

av kön pågår enligt Davies under hela livet.

När människor misslyckas med att göra kön ”rätt” och inte förhåller sig ”normalt” till sitt eget kön sker det inte utan reaktion från omgivningen (Davies 2003). Individer kan avvika, men ett normbrytande beteende leder till ett kategoriupprätthållande arbete runt de könsmässiga gränserna. Detta kategoriupprätthållande arbete kan utföras genom kommentarer, glåpord, blickar med mera. Detta arbete görs för att visa personen som avviker att den kommit snett, och räcker oftast för att få in personen på rätt spår igen. Ett sådant arbete är också nödvändigt i ett samhälle där ett fullvärdigt medlemskap kräver att kön uppfattas som tudelat i kvinnligt och manligt. Skillnaden i flickors och pojkars görande av kön är enligt Davies (2003) att den identiteten som pojkar förvärvar, i form av maskulinitet och dominans, kräver en positionering av andra som mindre kraftfulla. Flickor som vill vara kraftfulla på samma sätt som pojkar måste hitta dominerande pojkar som kan kompromissa med sin dominans och tillåta att hon får makt.

Ytterligare ett perspektiv på konstruktionen av kön beskriver Philip Lalander och Thomas Johansson (2007). Utifrån begreppet könssocialisation diskuterar de hur ungdomar, i grupp och som individer, socialiseras till killar och tjejer. De beskriver hur deltagande i ett eller flera gäng, gruppbildningar, ofta har en central roll i framför allt unga killars görande av kön. I den här gemenskapen lär sig killarna de regler och förhållningssätt som krävs för att tillgodose sig sitt fullvärdiga medlemskap i ett samhälle där den manliga dominansen fortfarande existerar. Killarna får i denna gemenskap också möjligheten till att odla en manlig intimitet, som är striktare reglerad än tjejers intimitet och innebär en delikat balansgång mellan närhet och distans. Denna disciplinerade form av intimitet kallar Lalander och Johansson (2007) *homosocialitet*.

Det homosociala och den intimitet som utvecklas i killgänget är paradoxal på så vis att den samtidigt innebär en sammanslutning och en barriär gentemot det ”feminina” (Lalander & Johansson 2007). Den manliga gemenskapen kan exempelvis ofta präglas av en stark homofobi. Gemenskapen upprätthålls på bekostnad av ”de andra”, till exempel homosexuella och kvinnor. Samröre med tjejer utgör ett hot mot den manliga gemenskapen och förakt mot manlig svaghet uttrycks genom bruket av ord som ”hora” eller ”fitta”, vilket också inrättar killarna i en starkt sexistisk könsordning. Tjejer betraktas inte som fullvärdiga medlemmar i killgänget utan får en perifer position. Vägrar hon inta denna marginella position betraktas hon som avvikande och problematisk, hon utgör ett hot mot den homosociala gemenskapen (ibid.).

4.2 Det individualiserade samhället

Individualiseringen är en viktig karakteristik för den senmoderna teoribildningen. Zygmunt Bauman (1999) är en av de forskare som haft individualiseringen i samhället som centralt tema i sitt arbete. Ett utav de områden som han har problematiserat i sina studier är hur problem som i grunden är kollektiva individualiseras. Han beskriver hur den strukturella arbetslösheten inte längre tenderar att betraktas som ett strukturellt problem. Istället betraktas den som ett resultat av individuella tillkortakommanden, som exempelvis lathet eller inkompetens. Konsekvensen av detta är delvis att människor som drabbas av problem som i grund är strukturella ges ett personligt ansvar för det. Bauman (1999) menar också att detta

leder till ett rättfärdigande av till exempel lägre anslag till arbetslösa, då det ändå är deras eget ”fel” att de är arbetslösa.

Det finns teorier som menar att individualiseringen har lett till en slags samhällelig myt om att vi är fria individer som kan skapa vår identitet helt oberoende av klass, familjeomständigheter och traditioner (Beck/Beck-Gernsheim 2002). Denna myt menar Beck och Beck-Gernsheim (2002) är en central del av det postmoderna konsumtionssamhället. I opposition till detta menar de att vi inte har fått mer makt över våra liv, utan bara ett större ansvar för vår livssituation och våra misslyckanden.

5. Metod

I vår studie undersöker vi tre olika öppna ungdomsverksamheter, i dagligt tal även kallade fritidsgårdar. Utifrån våra frågeställningar har vi valt att använda oss av en kvalitativ forskningsmetod. Snarare än att uppnå mätbara resultat, vilket kvantitativa metoder syftar till, är syftet med denna studie att fånga in och beskriva informanternas verbalt uttryckta tankar och reflektioner samt att sätta in dessa i ett sammanhang (Larsson 2005). Vi är intresserade av vilka diskurser som kan identifieras i fritidsgårdspersonalens sätt att tala om sina verksamheter och hur dessa diskurser konstrueras genom språket.

Den kvalitativa metod som vi har valt att utgå ifrån är diskursanalys. Diskursanalysen utgör både en metod och en teoretisk utgångspunkt (Winther Jørgensen & Phillips 2000). Ett diskursanalytiskt angreppssätt innebär i denna studie att vi i analysen av de intervjuer vi har gjort fokuserar på frågor som: Hur omtalas det fenomen vi undersöker? Vilken struktur har dessa beskrivningar? Vilka är de underliggande förutsättningarna och vad tas för givet? Vilken verklighetsbild bygger intervjupersonernas utsagor på och vilken verklighetsbild leder de till? En av våra utgångspunkter är att diskursers förhållande till samhället är dubbelriktat och dialektiskt. Diskurserna formar samhället och formas av samhället. Denna utgångspunkt är också kännetecknande för den kritiska diskursanalysen (Sahlin 1999, Winther Jørgensen & Phillips 2000).

5.1 Litteratursökning

I vårt sökande efter tidigare forskning inom området för vårt uppsatsämne tog vi hjälp av flera olika databaser. Vi använde oss av databaserna Libris, Swepub, Summon och sökte även i databasen för genusvetenskaplig forskning, KvinnSam. Med hjälp av nyckelord försökte vi hitta forskning som kunde sätta vår undersökning i ett större sammanhang. De nyckelord vi använde oss av var *public spaces*, *youth centers*, *recreation*, *youth*, *sex* och *gender*.

Vi har i vårt sökande efter tidigare forskning inom området främst hittat forskning från ett årtionde bakåt. Det har varit relativt svårt att undersöka vad som hänt på området sedan dess. Vi har därför även sökt efter forskning som inte är direkt relaterad till fritidsgården, men som kan kopplas till det offentliga rummet och till relationen mellan kön och fritid. Under studiens gång har teman som vi inte från början visste skulle vara centrala trätt fram. Sökningen efter tidigare forskning har därför gjorts fortlöpande under uppsatsprocessen.

5.2 Urval

Valet av verksamheter att undersöka grundade sig delvis i att vi redan vid utformandet av studiens syfte intresserade oss för att jämföra verksamheter med olika inriktning gällande kön. Vi var bekanta med en verksamhet som riktade sig exklusivt till tjejer och valde att undersöka denna verksamhet i vår studie. Sedan tillfrågade vi två verksamheter inom samma stadsdel, som riktar sig mot både tjejer och killar. Den ena av de två könsblandade verksamheterna kände vi till sedan tidigare. Vi visste att den verksamheten hade ett rykte om sig att ha en medveten pedagogik och en ovanligt jämn könsfördelning. Eftersom de två verksamheterna vi ville undersöka var belägna i samma stadsdel valde vi att tillfråga ytterligare en verksamhet i den stadsdelen. Detta var en verksamhet som vi inte kände till sedan innan men som vi trodde var en mer ”traditionell” fritidsgård, avseende pedagogik och könsfördelning. Vi intresserade oss för skillnader och likheter i hur personalen på dessa verksamheter, som utifrån vår förförståelse hade olika inriktning, omtalade kön. Denna urvalsstrategi kallas maximerat urval, det vill säga ett urval av fall som speglar olika variationer av fenomenet (Larsson 2005). I likhet med de flesta kvalitativa studier var urvalet i vår studie målstyrt, vi gjorde urvalet utifrån en önskan om att undersöka verksamheter som var relevanta för vår problemformulering (Bryman 2011).

Verksamheterna som vi undersöker är belägna i en förort till Göteborg. Denna stadsdel omtalas ofta som socialt utsatt. Jämfört med andra stadsdelar i Göteborg finns det i stadsdelen en hög andel arbetslösa, medelinkomsten är låg och en hög andel av befolkningen får försörjningsstöd. Andra kännetecken för stadsdelen är en hög andel personer med annan etnisk bakgrund än svensk och en hög andel ungdomar i befolkningen. Dessa faktorer var dock inte något som vi ämnade belysa i vår studie, utan det föll sig slumpmässigt så att verksamheterna var belägna i denna stadsdel.

5.3 Intervjuernas genomförande

Vi valde utifrån vår metod och våra frågeställningar att genomföra semistrukturerade intervjuer (Bryman 2011). Denna intervjuform innebär att vissa frågor ställs utifrån en intervjuguide men att informanten tillåts tala fritt och formulera sina egna svar och på så vis också i viss mån kan styra intervjun. Vi ställde även frågor under intervjuerna som inte stod med i intervjuguiden men som knöt an till något informanten sade. Genom att låta informanten vara med och forma intervjun kunde vi få de teman belysta som informanten uppfattade som viktiga och centrala, men med hjälp av intervjuguiden kunde vi också återgå till de teman vi tyckte var viktiga (Widerberg 2002). Genom vårt kroppsspråk och det vi sade under intervjuernas gång är vi också en del av konstruktionen av vår empiri. Utifrån ett socialkonstruktivistiskt perspektiv är empirin alltså inte bara att förstå som en konstruktion av informanten. Informanten uppfattade förmodligen vilka teman vi sökte efter genom de medvetna och omedvetna signaler vi sände ut. På samma sätt som transkriberingen av intervjuerna är en konstruktion av forskaren, bör också själva intervjusituationen ses som en gemensam konstruktion mellan informant och intervjuare (Winther Jørgensen & Phillips 2000).

Vi intervjuade två informanter i vardera av de tre olika verksamheterna, alltså sammanlagt sex informanter. Intervjuerna ägde också rum i anslutning till dessa verksamheter. Intervjuerna genomfördes relativt avskilt men två av intervjuerna avbröts och fick fortsätta efter en stunds

uppehåll. Att intervjuerna ägde rum på informanternas egen arbetsplats skulle kunna betraktas som en form av maktutjämning i relationen intervjuare – informant. Intervjuerna genomfördes dock med informanterna enskilt och med båda oss två närvarande, vilket på andra sätt kan ha ökat maktobalansen. Intervjuerna spelades in med hjälp av diktafon, något som ökade våra möjligheter att vara närvarande och lyssna utan avbrott.

5.4 Intervjuguide

Inför utformandet av intervjufrågorna lokaliserade vi våra forskningsfrågor kunskapsmässigt genom att studera hur den tidigare forskningen och litteraturen inom området behandlar liknande frågor (Svensson & Starrin 1996). Kunskap om forskningsområdet är av stor vikt då intervjuforskaren är sitt eget forskningsverktyg och intervjuarens förmåga att tolka innebörden i intervjupersonens svar samt de möjliga innebörderna av svaret är därför avgörande (Kvale 2009). Kvale (2009) menar att denna tolkningsförmåga kräver att forskaren har kunskap om forskningsområdet.

Bryman (2011) beskriver några riktlinjer för hur en intervjuguide för semistrukturerad intervju kan utformas. En utav dessa riktlinjer är att fråga sig vad i forskningsfrågorna som är förbryllande och oklart. Utifrån den frågan växer det fram ytterligare frågeställningar. Redan vid funderingarna kring vår problemformulering och studiens syfte uppkom många följdfrågor, då våra frågeställningar är av övergripande karaktär. Vid utformandet av intervjufrågorna försökte vi fånga in dessa frågor. Utformningen av frågeställningar i en kvalitativ undersökning skall inte vara så specifika att de hindrar alternativa idéer eller synsätt från att uppstå under studiens gång. Detta är även viktigt att tänka på i utformandet av intervjufrågor. Frågorna vi utformade var därför till största delen öppna frågor, men intervjuguiden innehöll ett visst antal slutna frågor.

För att skapa ett visst mått av ordning bör frågorna hänga ihop genom teman. Dock skall ordningen kunna ändras under intervjun (Bryman 2011). Vid utformandet av intervjuguiden hade vi i åtanke att vi under intervjuerna skulle hoppa fram och tillbaka mellan olika teman, trots att frågorna i intervjuguiden hade en tematisk uppdelning i fem kategorier. Frågorna skall enligt Bryman (2011) vara utformade på ett sätt som gör att de underlättar svar på frågeställningarna. Vi försökte därför undvika ord och formuleringar som kunde uppfattas som svåra att förstå av informanterna samt kombinera både öppna och slutna frågor. Efter de två första intervjuerna diskuterade vi om något i intervjuguiden behövde ändras. Vissa ändringar gjordes inför intervjuerna hos verksamheten som riktar sig exklusivt mot tjejer. Dessa ändringar var till största delen små ändringar av enstaka ord men några frågor tillkom och togs bort (Se bilaga 1 och 2).

5.5 Bearbetning och analys

Som bearbetnings- och analysmetod kan diskursanalysen komma till användning på flera olika sätt. Beroende på disciplin använder sig forskare utav olika metoder och vikten av att anpassa metoden efter forskningsfrågorna framhävs ofta (Johansson 2006). En diskursanalys kan inte genomföras utan påverkan av forskaren och detta är något forskaren bör förhålla sig till. Att förhålla sig reflexivt till metoden och till sin egen påverkan av forskningsprocessen är

också en utav svårigheterna med det diskursanalytiska arbetet. I vilken mån kan forskaren frigöra sig och få analytiskt distans till de diskurser han/hon är en del av?

Det transkriptionssystem som vi använde av oss av och utkomsten av detta är också nödvändigt att förhålla sig reflexivt till, då även transkriberingen är en konstruktion och en tolkning (Winther Jørgensen & Phillips 2000). Då vår studie inte är en samtalsanalys som kräver ett mycket detaljerat transkriptionssystem, valde vi att använda oss av ett system som var mindre detaljerat. Det som sägs i våra intervjuer har skrivits ned ordagrant, men vi har inte använt oss av något system för att markera olika typer av pauser eller icke-verbala uttryck. Detta eftersom det vi intresserar oss av är det som sägs och inte hur själva samtalet är uppbyggt på ett mikroplan.

Efter transkribering av vår studies insamlade empiri och genom upprepade genomläsningar av materialet tog vi vår utgångspunkt i ett antal övergripande diskursanalytiska frågor (Talja 1999). Dessa frågor gick vi sedan frekvent tillbaka till under analysens gång. Frågorna är följande: Hur omtalas det fenomen vi undersöker? Vad sägs och vad sägs inte? Vilka motsägelser finns i talet, när sker ett ”brott”? Vilken struktur har talet i form av upprepade beskrivningar, förklaringar och åsikter?

Under den upprepade genomläsningen av texterna försökte vi urskilja vad texten sade, och utifrån detta undersökte vi vilka olika diskurser som det gavs uttryck för i vårt empiriska material. Då vi påbörjade vår analys fann vi att det inom fältet verkar råda en hög grad av interdiskursivitet, alltså att intervjupersoner positionerar sig inom olika diskurser under samma intervju (Winther Jørgensen & Phillips 2000). En hög grad av interdiskursivitet tyder på att det som omtalas utgör ett område i förändring. Detta kom att bli en viktig del av vår analys. Vi har valt ut citat vi tycker illustrerar interdiskursiviteten inom fältet och försökt att relatera det till analytiska frågor i form av: Vilka är förutsättningarna för detta sätt att tala och vad tas för givet? Vilken verklighetsbild bygger de på och vilken verklighetsbild leder de till? Genom dessa frågor har vi försökt närma oss en förståelse av förändring och ideologiska konsekvenser.

En del av vår databearbetning bestod av att fingera namnen på verksamheterna vi undersökt och personalen vi intervjuade. Vi försökte skapa namn som var så neutrala som möjligt och därmed kunde skydda våra informanternas och verksamheternas identitet. Informanterna kallar vi *Informant 1* eller *Informant 2* i framställningen av resultaten och verksamheterna har vi namngivit *Storklippan*, *Stendalen* och *Bergsmarken*. Storklippan och Stendalen kallas de två verksamheterna med både tjejer och killar som besökare, Bergsmarken kallas den verksamhet som riktar sig exklusivt mot tjejer. Både Storklippan och Stendalen har en kväll i veckan då enbart tjejer välkomna till fritidsgården.

5.6 Trovärdighet

Inom den diskursanalytiska forskningen skiljer sig betydelsen av validitet och reliabilitet åt från andra forskningsmetoder (Talja 1999). I forskning där målet exempelvis är att studera personers upplevelse av dennes inre verklighet studerar forskaren innehållet i intervju svaren, som skall avslöja något om dessa inre processer hos intervjupersonen. Processerna är studieobjektet och forskaren gör därför en tydlig distinktion mellan denna inre verklighet och

det insamlade materialet. Inom den diskursanalytiska forskningen betraktas istället intervjuvar som språkliga uttryck, inte som "den enda sanningen" om ett fenomen. Intervjuarens innehåll och mening studeras, utifrån utgångspunkten att dessa svar har implikationer för och konstruerar olika versioner av verkligheten. Reliabiliteten handlar här inte om pålitligheten hos intervjuaren eftersom det människor säger varken betraktas som sant eller falskt. Reliabiliteten beror istället på verifierbarheten av forskarens tolkningar. Tolkningarna måste, på ett logiskt sammanhängande och identifierbart sätt, vara baserat i empirin. För att öka reliabiliteten och för att stärka vår argumentation och våra tolkningar har vi valt att redovisa många citat. Att exemplifiera med citat har en viktig betydelse eftersom språket i sig är studieobjektet, inte bara medel för att nå ett studieobjekt (ibid.).

Frågan om generaliserbarhet skiljer sig också åt inom de olika forskningsmetoderna (Talja 1999). Inom diskursanalytisk forskning kan generaliserbarhet diskuteras utifrån begreppet möjligheter. De olika möjliga sätten att tala är studieobjektet. En viss tolknings möjlighet kan betraktas som generaliserbar även om det inte går att visa hur vanligt förekommande denna tolkning är. Resultaten i vår studie är alltså inte generaliserbara som beskrivningar av hur saker är, men generaliserbara för hur fenomenet kan tolkas eller ses.

5.7 Etiska överväganden

Kvale (2009) beskriver olika etiska frågor som en forskare bör överväga i början av en intervjuundersökning. En utav dessa frågor är huruvida undersökningen kan få goda effekter. Kan undersökningen bidra till att förbättra situationen för intervjupersonerna eller det område som studeras? Denna fråga har vi ställt oss när vi resonerat kring studieområdet. Ur en etisk synvinkel är det enligt oss rimligt att utföra studien med tanke på de goda effekter det skulle kunna få om den problematik som vi ämnat belysa görs synlig.

Nästa etiska fråga gäller informerat samtycke, och hur mycket information man ska ge om undersökningen innan intervjun respektive när intervjun är klar (Kvale 2009). Här ställdes vi inför ett dilemma. Syftet med vår studie var att undersöka hur personalen på fritidsgårdarna talar om kön, mer om studiens utgång kunde vi inte veta. Det var informanternas tal som sedan skulle styra vår analys och därför blev den informationen vi kunde lämna innan intervjuerna relativt kortfattad. Alla våra informanter gav samtycke skriftligt och vi informerade dem om att de när som helst kunde avbryta intervjun eller vid ett senare tillfälle meddela att de inte önskade att delta.

Hur vi kunde skydda informanternas konfidentialitet var också en fråga vi ställde oss. Kvale (2009) skriver att man här bör fråga sig hur viktigt det är att informanterna förblir anonyma och hur man kan dölja deras identitet. Vi garanterade konfidentialitet vid intervjutillfället och har därför i så hög grad som möjligt försökt att dölja deras identitet i uppsatsen. Vi kan dock se en viss problematik gällande konfidentialitet då alla intervjuer är utförda i samma stadsdel, och detta är något som vi har valt att skriva i uppsatsen.

Gällande de möjliga konsekvenser det skulle kunna få för informanterna att delta i studien kom vi tidigt fram till att den etiska problematiken var relativt begränsad. Då informanterna har deltagit i egenskap av anställda inom en kommunal verksamhet och inte i egenskap av sig själva som privatpersoner så tyckte vi att syftet med studien övervägde eventuella negativa

konsekvenser. Även om intervjuaren alltid har en form av maktövertag i intervjusituationen, anser vi att detta övertag blir mindre då informanterna intervjuas utifrån en professionell roll. Vår studie hade blivit mer etiskt känslig om vi exempelvis hade intervjuat unga missbrukare om sina liv. Vi har betraktat det som en etisk fråga hur vi har behandlat informanternas utsagor. Vi har eftersträvat att inte plocka citat ur sitt sammanhang eller på andra sätt använda empirin missvisande.

5.8 Metodreflektioner

De frågeställningar vi utformade i början av studien förstod vi ganska direkt låg nära någon form av konstruktivistisk analys. Ett annat metodval hade också gett oss ett annorlunda resultat och andra svar på våra frågor (Widerberg 2002). Eftersom vi vid studiens början inte var särskilt bekanta med diskursanalysen som metod ledde detta till att vi ägnade mycket tid till att läsa in oss på metoden. Alla de olika diskursanalytiska metoderna innehåller en betydande andel analytiska begrepp och verktyg som vi tidigare inte var bekanta med. Vi har reflekterat kring hur valet av diskursanalys har påverkat analysens utgång och funnit många fördelar med diskursanalysen som angreppssätt. Trots att diskursanalysen har varit en stor utmaning för oss så tror vi att vi genom vårt metodval har kunnat skapa en tolkning av intervjuerna som vi vid ett annat metodval hade gått miste om.

I studiens analyskapitel framträder jämställdhetsdiskursen som en hegemonisk diskurs. Detta skulle kunna ses som någonting vi som intervjuare och tolkare av empirin har bidragit till att konstruera. Genom vår studies fokus på kön och jämställdhetsarbete har vi redan från början positionerat oss inom en jämställdhetsdiskurs. Även mindre medvetna val från vår sida har troligtvis påverkat vår empiri. Hur vi valt att ställa följdfrågor och hur vi bekräftat eller låtit bli att bekräfta våra informanternas uttalanden under intervjuerna har troligtvis också påverkat vår empiri. Även i analysen har vi konstruerat våra resultat och tolkningar. Vi har valt ut de delar av intervjuerna som har intresserat oss, organiserat dem på ett visst sätt i förhållande till varandra och härlett dem till teorier vi anser passande och meningsfulla.

Ett sätt att underlätta för läsaren att få en uppfattning om hur intervjuaren bidragit till att forma svaren är att skriva ut de frågor som citaten i analysen är svar på. Detta har vi dock valt att inte göra. Då våra intervjuer var så pass öppna till sin karaktär hade det praktiskt varit svår genomförbart att presentera resultaten på det sättet. De citat vi har återgivit i analyskapitlet är sällan direkta svar på frågor vi ställt. Ofta hade det varit svårt att göra det tydligt för en läsare hur fråga och svar hänger ihop utan långa förklaringar av vändningar i intervjun tagit.

Hela vår empiri bygger på sex stycken intervjuer med olika informanter. Det skulle kunna betraktas som lite för en kandidatuppsats. Eftersom vi arbetar med en ganska ingående och detaljerad diskursanalytisk metod måste materialet avgränsas. Då analyser som är mer lingvistiskt utformade görs blir den textmängd som är möjlig att analysera begränsad (Winther Jørgensen & Phillips 2000).

6. Analys och resultat

I vår empiri har vi funnit en hegemonisk huvuddiskurs som de intervjuade genomgående talar utifrån: *jämställdhetsdiskursen*. Även en diskurs som vi kallar den *historiskt dominerande diskursen* finns närvarande i materialet, men då som en diskurs som utsagor frekvent positioneras emot. Dessa båda diskurser står därför i konflikt med varandra. Inom jämställdhetsdiskursen har vi i huvudsak urskilt två olika positioneringar. En av de diskursiva positioneringarna som vi har funnit inom jämställdhetsdiskursen hämtar kraft och argument genom att positionera sig mot den historiskt dominerande diskursen. Dessa positioneringar kan uttryckas genom påståenden som ”vissa tjejer är mer högljudda än killarna” eller ”tjejer behöver ges plats”. Den andra positioneringen konstruerar jämställdhet utifrån alternativa perspektiv. Här talas det inte om tjejer utifrån att de ska anpassa sig i enlighet med manlig arena och den norm som historiskt har dominerat på fritidsgårdar. Dessa positioneringar har vi funnit i uttalanden som exempelvis ”hur ska vi som personal dämpa killar”. Denna positionering i jämställdhetsdiskursen kan därför sägas överge synen på fritidsgården som en arena där manliga normer är rådande. Positioneringen innebär därför en mer grundläggande omformulering av fritidsgården som plats och de normer som råder där.

De olika positioneringarna inom jämställdhetsdiskursen som finns närvarande i vår empiri kan ses som ett tecken på att det råder en hög grad av *interdiskursivitet* eller *en diskursiv kamp* inom jämställdhetsdiskursen. Denna diskursiva kamp innebär att det finns olika sätt att definiera vad jämställdhet kan innebära inom verksamheten och att det framträder olika sätt att positionera sig gentemot den historiskt dominerande diskursen. Det innebär att en central fråga som avhandlas är *hur tjejerna ska få plats på fritidsgården* och att denna fråga ges olika svar beroende på de positioneringar som informanterna tar.

I det sätt som våra informanter talade om olika problem och fenomen fann vi också vissa mönster och upprepningar. Vanligt var att ge problem strukturorienterade förklaringar, något vi fann intressant då samhället i stort parallellt tenderar att bli allt mer individualiserat (Bauman 1999). Utifrån detta för vi i slutet av detta kapitel ett resonemang kring vad vi kallar *strukturorienterade* respektive *individorienterade* positioneringar.

Den historiskt dominerande diskursen

Den historiskt dominerande diskursen går att härleda till fritidsverksamhetens historia. De första fritidsgårdarna vände sig enbart till killar och hade det uttalade målet att erbjuda en strukturerad fritid till arbetarklasskillar, så att dessa inte skulle ”hänga på gatan” och ställa till med oreda (Stålstierna 1998). Olika representationer av denna diskurs har vi funnit i vår empiri. Då tjejers plats på fritidsgården omtalas har vi funnit att det ofta görs i termer av att de ska *ges utrymme* eller *ta plats*. Dessa två sätt att tala menar vi utgår ifrån ett grundantagande om att fritidsgården i grund och botten är killarnas arena. Implicit förstås alltså att denna plats inte tillhör tjejer. För att tjejer ska kunna existera där måste platsen antingen tas eller ges. Sådana utsagor utgår ifrån en positionering inom jämställdhetsdiskursen, men den historiskt dominerande diskursen finns närvarande genom de positioneringar som intas emot denna diskurs.

Att bara vistas på fritidsgården verkar inte alltid räcka för att man som tjej ska anses ”ta plats”. Vissa aktiviteter verkar förknippas med att ta plats och dessa beskrivs i vårt

intervjumaterial återkommande som traditionella ”manliga” fritidsgårdsaktiviteter. ”Manliga” aktiviteter uppvärderas återkommande i vårt material och tjejer som engagerar sig i dessa omtalas således i positiva termer. Detta tror vi kan härledas till den historiskt dominerande diskursen som finns inom fritidsverksamhet. Det som är ”manligt” är det som traditionellt har hört hemma där och som omtalas som önskvärt. Då denna diskurs historiskt har utgått från män ses dessa som norm.

Jämställdhetsdiskursen

I sättet som våra informanter talar om fritidsgården urskiljer vi, som vi inledde kapitlet med att påpeka, en dominerande diskurs, *jämställdhetsdiskursen*. Positioneringar inom en jämställdhetsdiskurs återfinns även i annan forskning inom fritidsområdet, vilket påvisar dess hegemoniska position (Börjesson 1998). Det verkar idag vara svårt att prata om fritidsgårdar utan att utgå från en jämställdhetsdiskurs. Detta kan sägas visa hur diskurser formar möjligheter för vad som går att tala om – och hur man får eller kan tala om det.

Samtliga av våra informanter utgår ifrån positioner inom jämställdhetsdiskursen, då de talar om att det är viktigt att få in fler tjejer på fritidsgården och att tjejers plats på fritidsgården är eller bör vara självklar. Inom jämställdhetsdiskursen har vi funnit två huvudsakliga positioneringar. Inom den ena positioneringen förekommer uppmuntrande av att tjejer bryter traditionella könsnormer genom att ägna sig åt traditionellt ”manliga” beteenden eller aktiviteter. Detta sätt att tala kan ses som en positionering emot den historiskt dominerande diskursen, på så vis är denna positionering beroende av den historiskt dominerande diskursen och därigenom finns den närvarande. Inom den andra positioneringen förekommer ett uppvärderande av traditionellt ”kvinnliga” beteenden och aktiviteter. Dessa beskrivs som positiva både då tjejer och killar ägnar sig åt dem. Detta sätt att positionera sig uppfattar vi som en ansats till att omdefiniera fritidsgården, en arena där manliga normer råder. Vid en sådan positionering är den historiskt dominerande diskursen i lägre grad närvarande.

6.1 En manligt dominerad arena utmanas?

Ett grundantagande för samtliga informanter verkar vara att tjejer bör få en större och mer självklar plats på fritidsgården och att detta är någonting verksamheten har i uppgift att arbeta för. Detta visar på den hegemoniska ställningen jämställdhetsdiskursen har. Samtidigt visar sådana utsagor en positionering mot och ett beroende av den historiskt dominerande diskursen, då utgångspunkten för detta tal är att tjejernas plats på fritidsgården är begränsad i jämförelse med killarnas.

Ett grundantagande inom den historiskt dominerande diskursen är: *fritidsgården är en plats för killar*. Med avstamp i detta blir en vanligt förekommande positionering inom jämställdhetsdiskursen: *på denna manliga plats ska nu också tjejer ges och ta plats*.

Att tjejerna ska *ta plats* på fritidsgården omtalades även på den verksamhet som exklusivt riktar sig till tjejer, Bergsmarken. Där talade informanterna om att tjejerna inom deras verksamhet får lättare att ta plats när de är där och det bara är tjejer där. De uttryckte att de hoppas att det kan leda till att de även kan ta plats senare på andra arenor, gentemot killar. Även där det bara är tjejer behöver de *ta plats*, men det förefaller då lättare att göra det. Detta

kan utifrån den historiskt dominerande diskursen förstås som att tjejerna befinner sig i ett rum som trots att det är könsseparerat inte tillhör dem. Den historiskt dominerande diskursen finns på detta vis närvarande även i den enkönade verksamheten, trots en ansats att omdefiniera platsen genom att uteslutande rikta sig till tjejer. Att det av informanterna beskrivs att tjejerna lättare kan ta plats där än på könsblandade platsen kan förstås som att den historiskt dominerande diskursen är högst närvarande även där, men att verksamhetens målsättning är att aktivt bekämpa och omformulera den.

Inom de blandade verksamheterna är särskilda ”tjejkvällar” eller ”tjejöppet” metoder för att bereda plats för tjejer på fritidsgården. Grunden för att ha tjejkvällar innebär en positionering inom jämställdhetsdiskursen. Olika positioneringar inom denna diskurs kan dock innebära olika syn på tjejkvällars syfte och de risker de medför.

6.1.1 Talet om tjejkvällar

Nedan följer två citat där två av våra informanter beskriver syftet med att ha enkönad verksamhet för tjejer. Först talar en informant från en könsblandad verksamhet

Anledningen till att vi har tjejöppet är ju både för att skapa utrymme och att få en frizon.

Personal 1, Stendalen

I det följande citatet talar en informant från den enkönade verksamheten.

För jag tror, här kan de komma mer till sin rätt att de vågar och får det utrymmet.

Personal 1, Bergsmarken

Tjejkvällar beskrivs i det första citatet ovan som ett sätt för personalen att skapa utrymme för tjejerna på fritidsgårdar och ge dem en frizon. I detta sammanhang innebär en frizon en zon fri från killar. Killar konstrueras genom detta uttalande som ett element som inskränker tjejernas frihet. Fritidsgården konstrueras här som en plats där tjejerna, under de kvällar som inte är tjejkvällar, inte har ett självklart utrymme. En frizon kan då förstås som ett utrymme där tjejer i frånvaro av killar ges ett större handlingsutrymme. I det nedre citatet beskrivs att tjejerna ”här”, där det inte är några killar, ”kan komma mer till sin rätt”. Killarna konstrueras alltså även i detta citat som någonting som begränsar tjejerna i att uppnå sin fulla potential. Killarnas närvaro innebär ett hämmande för tjejerna.

Nedan följer tre citat där informanter från två olika könsblandade verksamheter talar om vad de hoppas att de sänder ut för signaler med att ha tjejkvällar och vad de hoppas att tjejkvällarna ska ha för effekt på verksamheten i stort.

För någonstans ger man dom ändå en signal om att vi jobbar lite extra med att ni ska få utrymme här liksom.

Personal 2, Stendalen

I det ovanstående citatet beskrivs tjejkvällar som ett sätt för personalen att sända ut signaler till tjejer om att de ”jobbar lite extra” med att få in dem. En liknande positionering återspeglas även i följande citat:

Dels det men också liksom att jag tänker att man skapar ett utrymme för tjejer, som småningom spiller över på den övriga verksamheten också.

Personal 1, Stendalen

När informanten ovan talar om att skapa ett utrymme för tjejer antyder det att det som omtalas är ett utrymme som tidigare inte har funnits. Genom att ha öppet för enbart tjejer kan detta utrymme skapas.

Det var mest killar på gården och kom det tjejer så kanske var flickvän till någon kille. Man var här när killen var här och så gick man när killen man var här med gick. Kanske tio procent tjejer och resten killar. Och så ville man inte ha det. Så då satte man en tjejkväll på måndagar för att öppna för fler tjejer att komma. Om inte tjejerna tog den platsen så fick vi bereda den platsen, visa att det finns.

Personal 2, Storklippan

Informanten ovan beskriver att tjejers plats på fritidsgården tidigare ofta var i egenskap av att höra ihop med en kille. Nu används tjejkvällar för att omdefiniera tjejers roll så att de kan komma i egenskap av fritidsgårdsbesökare, snarare än som flickvän till en fritidsgårdsbesökare.

I citaten ovan beskrivs bland annat den önskade effekten av införandet av tjejkvällar, alltså vilken inverkan informanterna hoppas att tjejkvällar har på den övriga verksamheten. Genom att tjejerna ges plats då gården är fri från killar finns förhoppningen om att denna plats sedan ska finnas kvar även när det är killar på gården. Informanterna talar om en slags konstruktion, då fritidsgården genom tjejöppet ska rekonstrueras till att vara en verksamhet som även är till för och välkomnar tjejer. Dessa informanternas resonemang kan ställas emot de citat som följer nedan, där en annan syn på tjejkvällar uttrycks. Det första citatet kommer från en informant från den enkönade fritidsgården.

Och det kom lite fler tjejer men det var ju fortfarande inte i närheten av lika. Och sen så kom ju inte de i den vanliga verksamheten ändå. Förutom några få. Så det blev den här undantagsverksamheten. Och det kändes ju helt kasst. Det kändes som att man bara förstärkte, att det här är ett ställe för killar men det här lilla, det kan ju ni få.

Personal 2, Bergsmarken

Följande citat, där en liknande positionering uttrycks, kommer från en informant i en av de könsblandade verksamheterna.

Så det är väl en risk med att ha tjejgrupper också, att man visar på att ni är välkomna nu men inte välkomna sen.

Personal 2, Storklippan

Detta exemplifierar hur samma arbetsmetod, tjejkväll, antas konstruera skilda resultat. Samma insats kan betraktas både som ett utmanande och som en reproducering av den historiskt rådande diskursen, där fritidsgården förstås som en plats för killar. Enligt de tre första av dessa citat utmanar tjejkvällar den historiskt dominerande diskursen om fritidsgården som en manlig arena genom att tjejerna ges en egen kväll. Tack vare tjejkvällar hoppas personalen att tjejerna skall känna att de har en naturlig plats i verksamheten. Enligt citaten i det senare stycket reproducerar däremot tjejkvällar fritidsgården som manlig arena, eftersom alla andra dagar då implicit konstrueras som ”killdagar”.

I citaten nedan följer ett annat sätt att problematisera tjejkvällar, där fokus istället läggs på vad det finns för risker med den kategorisering som ligger till grund för tjejkvällar. Informanterna som uttalat citaten nedan kommer ifrån två olika könsblandade verksamheter.

Nu låter det som ett socialt experiment, men det är ju så att utifrån föreställningar om killar och tjejer, vad är det vi cementerar genom att hålla på och separera folk? Att jag tänker så här att man försöker skapa utrymme i någon form av ojämlikhet maktstruktur. Men gör man det gott? Gör man det ont?

Personal 1, Stendalen

Om ni pratar om kön, nu förstår jag att ni pratar om kille/tjej men det finns också något däremellan, det här med intergender. Vad gör man med en kille som uppträder väldigt androgynt? Han har bara tjejkompisar och alla säger att han är bög, han säger inte det själv. Vi har en sådan kille nu. Vad gör vi med honom, ska vi låta honom vara med på tjejkvällen?

Personal 2, Storklippan

I det övre citatet uttalas en viss tveksamhet till att separera ungdomar utifrån kön; vilka föreställningar om kön kan då cementeras? Detta problematiseras ytterligare i nästföljande citat där informanten ställer sig kritisk mot könsuppdelning utifrån att utgångspunkt då tas i att alla ungdomar hör hemma i någon av kategorierna kille/tjej. Dessa två aspekter verkar utgöra ett dilemma för flera av våra informanter då de talar om att ha särskilda tjejkvällar. Det kan ses som att personalen utformar könsseparerad verksamhet utifrån tankar om att främja jämlikhet, men att en oro finns för att man istället oavsiktligt främjar ett olikhetstänkande där könen konstrueras som fundamentalt olika. Det leder även till att alternativa könsidentiteter utesluts. Dessa utsagor kan härledas till Judith Butlers (2007) resonemang om att även det biologiska könet kan betraktas som en konstruktion.

Vad är då verksamhetens ansvar avseende tjejernas utsatthet i samhället och vilken roll kan enkönade verksamheter spela i konstruktionen av denna? I de två nedanstående intervjuutdragen behandlas verksamhetens syfte och ansvar. Citaten går att härleda till olika positioneringar mot den historiskt dominerande diskursen. I det första citatet är det en informant från en av de könsblandade verksamheterna som talar:

Men problemet när man pratar om tjejverksamhet som en skyddande verksamhet, att "här ska vi ha det bra liksom", "här ska vi ta hand om de stackars tjejerna". De är fan inte offer liksom. Jag vill inte prata om tjejer som offer utan jag vill prata om dem som tjejer. Och några som faktiskt är välkomna här både på måndagar och alla andra dagar. Och det är problemet för så är det många olika ställen. Men så pratar man. Och jag tror inte att man reflekterar över vad man säger när man säger så. För jag tror att man gör det av godo såklart liksom, att "här är en trygg plats" och "det andra är otryggt, men här är det tryggt att vara". Det man säger i retroaspekt då är liksom att "det är farligt", "killar är farliga". Va fan, om man håller på att prata om det hela tiden, vem vågar gå ut då? Och vem vågar ta sig hit en annan kväll då? Om killar är så vansinnigt farliga.

Personal 2, Storklippan

En informant från den enkönade verksamheten uttrycker sig i sin tur så här:

Många tjejer kommer ju med upplevda orättvisor från skolan och då kan vi hjälpa till att sätta det i kontext. Det här med befria från skuld känns ju jätteviktigt. Många tjejer råkar ju ut för sexuella trakasserier i skolan eller liknande saker som just kommer sig av att vi har ett ojämställt samhälle, och de tror ju att det är ett individproblem. De tror att det här är mitt problem, för att killarna har valt mig som offer, för att inte jag kan säga ifrån, för att jag har för kort kjol eller vad det nu kan vara de tänker sig. Och då är det så viktigt när de börjar prata om sådana saker att vi är med och poängterar att det har ingenting med dig att göra. Det här är ett problem i hela samhället som drabbar vuxna och ungdomar.

Det övre citatet kan förstås mot bakgrund av den historiskt dominerande diskursen där fritidsgården har varit en plats för aktiviteter. När även tjejer under senare decennier har välkomnats framträder en risk med att tjejer och deras situation görs överdrivet problematiska. Att sitta och prata om problem med tjejer framställs som problematiskt. Citatet kan förstås som att fritidsgårdars huvudsyfte ska vara att utgöra en plats för ungdomar, tjejer likväl som killar, att ha roligt på. Det senare citatet kan förstås utifrån en annan del av den historiskt dominerande diskursen, där fritidsgårdens syfte mer har kopplats till folkbildning och medvetandegörande (SOU 1996:3). Här betonas vikten av att bemöta tjejers specifika problem som är kopplade till ojämlika maktstrukturer. Verksamhetens ansvar blir här att befria tjejerna från personlig skuld och att sätta in deras problem i ett strukturellt perspektiv avseende kön.

De två citaten kan även ses som två olika positioneringar inom jämställdhetsdiskursen. I det första citatet urskiljs en syn på jämställdhet som går ut på att tjejer ska kunna vistas på fritidsgården på samma sätt som killar och ägna sig åt samma saker. Det bygger på ett antagande om att könen i grunden är lika och har samma behov. Personalen bör motverka ett reproducerande av föreställningar om könen som olika, där tjejer ses som svaga och i behov av att tas om hand. Ett sådant behov ses som konstruerat och därmed inte som verkligt. Resonemanget skulle kunna sammanfattas med att *tjejer är inga offer och därför ska vi inte behandla dem som det*. Oviljan från informanten att göra tjejerna till offer kan härledas till en individorienterad positionering. Utifrån denna positionering kopplas benämningen av någon som ett offer till personliga tillkortakommanden eller misslyckanden. Detta kan kopplas till Bauman (1999) som menar att vårt samhälle är strakt individualiserat och att det leder till att problem som egentligen ligger på strukturell nivå ges individuella förklaringar.

I det undre citatet urskiljs en annan positionering inom jämställdhetsdiskursen. Där läggs fokus på att tjejer och killar lever under olika villkor och har olika erfarenheter. Detta behöver inte betyda att de i grund och botten är essentiellt olika, men det leder till att de får olika behov. Informanten ser ett behov hos tjejerna av att prata om orättvisor de utsätts för som är kopplade till deras kön, exempelvis sexuella trakasserier. I det sammanhanget blir personalens uppgift att sätta in dessa upplevelser i en samhällelig kontext och visa på att tjejerna som individer inte har någon skuld i att de blir behandlade på ett visst sätt. I det resonemanget manifesterar sig tydligt strukturorienterade förklaringar till problem. Resonemanget skulle kunna sammanfattas med att *tjejer är offer för strukturer och därför ska vi försöka förmå dem att förstå att det inte rör sig om individuella problem*.

6.1.2 Sammanfattning - tjejkväll för jämställdhet?

Vissa av våra informanter är mer kritiska än andra till att ha tjejkvällar. De flesta av informanterna uttrycker att det på något sätt är problematiskt att ha tjejkvällar. Utifrån olika positioner ses tjejkvällar dock som problematiskt på olika sätt. Att införa tjejkvällar kan i grunden betraktas som en positionering inom en jämställdhetsdiskurs. Samtidigt kan andra positioneringar inom samma diskurs leda till en förståelse av tjejkvällar som någonting mer problematiskt. Är syftet med jämställdhetsarbetet inom verksamheten att omdefiniera fritidsgården från en manlig arena till en plats för både tjejer och killar kan tjejkväll förstås som något problematiskt. Tjejkväll kan då leda till att strukturen i övrigt kan reproduceras och

bidra till att övriga kvällar i ännu högre grad konstrueras som kvällar som är till för killar. Utifrån en annan positionering ses fritidsgårdens struktur som mindre problematisk i sig och tjejkvällar blir ett sätt att ”öppna upp” för tjejer och visa dem att de är välkomna. Den historiskt dominerade diskursen avspeglas i informanternas tal om syftet med tjejkvällar, att detta är att ”skapa utrymme” eller ”en frizon” för tjejer. Detta kan förstås mot bakgrunden att fritidsgården tidigare varit till endast för killar och för att kunna arbeta för jämställdhet inom verksamheten måste utrymme skapas för tjejer. Dessa olika positioneringar ser vi som ett tecken på interdiskursivitet i förståelsen av tjejkvällens syfte (Winther Jørgensen & Phillips 2000).

6.1.3 Talet om killar

Det är ofta tjejerna som informanterna lägger fokus på när de talar om problem inom verksamheten som är kopplade till kön. Det är tjejerna som ska ges utrymme och våga ta plats. Detta kan förstås mot bakgrund av den historiskt dominerande diskursen, där killar har varit normen inom det öppna ungdomsverksamheten. I citaten nedan talar våra informanter istället om killar och på vilka sätt de inom verksamheten skulle kunna jobba med dem för att främja ett jämställdhetsarbete. I citatet som följer först är det en informant från en könsblandad verksamhet som talar.

Men nu ska vi lyfta tjejerna och nu ska vi ha en tjejgrupp, gör de något fel då kanske? Och det gör de inte alls. Ska man prata om problem så får man väl prata om killarna då, om det är killarna som dominerar.

Personal 2, Storklippan

Ett liknande positionering uttrycks i följande intervjuutdrag med en informant från den enkönade verksamheten:

Och i fritidssammanhang så pratar man aldrig om hur ska vi som personal dämpa killar, ha högre nolltolerans på sexuella trakasserier, könsord, hur ska vi prata med killarna så att de inte tittar på tjejerna på ett sätt som känns obehagligt av tjejer?

Personal 2, Bergsmarken

I ovanstående citat problematiseras killarnas beteende. Detta innebär att intervjupersonerna positionerar sig emot den historiskt dominerande diskursen, där killar utgör norm och deras beteenden tas för givet. Tjejerna skall kanske inte bara ges utrymme av personalen, utan ansvaret att ge tjejer plats kanske ska ligga även hos killarna? Att tala med killar om att ge tjejer plats och bemöta tjejer respektfullt är exempel på detta. Det informanterna talar om i citaten ovan kan förstås som att verksamheten har ett ansvar för att lära killarna att ge plats åt tjejerna. Detta kan sättas i kontrast till talet om att verksamheten ska hjälpa tjejerna att ta plats. De subjekt som står i fokus för det förändringsarbete som ska ske, byts i denna senare positionering alltså ut. Från att tjejerna fokuseras som förändringssubjekt, konstrueras killarna här som problemet och därigenom också som önskvärda förändringssubjekt.

I citaten nedan beskrivs två olika aspekter av fritidsgården som manlig arena. Det övre citatet omtalar att personalen ger killarna mer utrymme. I det undre citatet fokuseras mer på verksamheten som sådan, att den till sin struktur riktar sig till killar. Båda citaten är uttalanden av en informant i den enkönade verksamheten.

Så jag tror att behovet är precis lika stort. Men att killarna *tar och FÅR*. Ska jag säga, för det är inte alltid killarnas fel, utan jag tror det är mycket *vi som ger* dem för att de kanske både låter och är mer... Och då får de större plats.

Personal 1, Bergsmarken

För vanliga fritidsgårdar, kontra oss då, har ju väldigt mycket killar. Och det är ju lite svårt för tjejerna, tror jag, att ta plats där. Mycket av verksamheten riktar sig till killar.

Personal 1, Bergsmarken

Frågan är om orsaken till tjejers svårighet att ta eller få plats grundar sig i hur personalen bemöter ungdomar utifrån deras kön? Denna frågeställning kan också kopplas till de två nedanstående citaten, varav det första kommer från en informant i den enkönade verksamheten och det andra från en informant inom en av de könsblandade verksamheterna.

Sedan när det de väl kommer så är det ändå några killar som kollar på dem på ett visst sätt som gör att man blir så obekvämt så man går.

Personal 2, Bergsmarken

Ok, vi vet vilka tio killar det var och kommer dom då kommer inte tjejer, för det blir inte en attraktiv plats för dom då.

Personal 2, Stendalen

I de tidigare redovisade citaten läggs fokus på verksamhetens utformning och personalens ansvar för att fritidsgården blir en killdominerad plats. I de två citaten ovan är det istället killarnas beteende som omtalas som det som leder till att fritidsgården blir en plats där tjejer inte vill vistas. Agensen, det vill säga möjligheten och ansvaret för att handla, förflyttas alltså från att initialt tillskrivas verksamheten, till att i dessa senare citat tillskrivas killarna som besöker gårdarna.

I citatet nedan berättar en av informanterna på den enkönade verksamheten om en situation som uppstod på en annan, könsblandad, verksamhet där hon tidigare jobbat. Några tjejer hade fått i uppgift att visa nya besökare runt i verksamheten, men då de försökte få kontakt med nya besökare av manligt kön uppstod problem.

För det hängde inte alls på att de inte sa något eller inte hördes. För det var inga blyga tjejer utan ganska tuffa. Så de "Hallå, jag pratar med dig, jag ska visa dig runt!". Men killarna hörde liksom inte och det var gång på gång på gång (...) Man måste ha någon, som jag hade tur då, bara satt och råkade se det. Hade jag inte sett det, då hade jag kanske tänkt efteråt att tjejerna är dåliga på att ta för sig. De måste höja sina röster mer för att killarna ska höra dem.

Personal 2, Bergsmarken

Här positionerar sig informanten mot den historiskt dominerande diskursen. Att lägga fokus på att killar inte lyssnar, istället för att tjejer inte hörs, kan ses som ett av flera möjliga sätt att positionera sig inom jämställdhetsdiskursen. Situationen omtalas som en situation där detta perspektiv blev väldigt tydligt och att informanten hade tur som råkade se det. Informanten säger att om hon inte hade gjort det, hade hon kanske tänkt efteråt att "tjejerna är dåliga på att ta för sig, de måste höja sina röster mer för att killarna ska höra dem". Den position hon beskriver att hon i så fall hade tagit är en position inom jämställdhetsdiskursen, där den historiskt dominerande diskursen finns representerad och det hegemoniskt manliga perspektivet automatiskt tas. Att istället utgå från tjejernas perspektiv kan ses som en alternativ position inom en jämställdhetsdiskurs där mannen som norm ifrågasätts. Hade informanten utgått från det först nämnda perspektivet, hade tjejernas, snarare än killarnas,

behov av förändring lyfts fram.

6.1.4 Sammanfattning - killar i nytt fokus

I vår empiri och i förhållande till fritidsgårdarnas historia verkar det vara killar som utgör normen på fritidsgården. Detta är en del i det vi kallar den historiskt dominerande diskursen. Flera av citaten i detta avsnitt ser vi som ett sätt att positionera sig emot denna diskurs och istället vända på det, göra tjejerna till norm. Detta görs genom att börja ifrågasätta även killars beteenden och innebär därmed en alternativ positionering inom jämställdhetsdiskursen. Olika positioneringar inom jämställdhetsdiskursen konstruerar således olika beteenden som problematiska och innebär en förflyttning av fokus.

6.2 Vem platsar på fritidsgården?

Även inom temat *vem platsar på fritidsgården* har vi funnit positioneringar inom jämställdhetsdiskursen, där den historiskt dominerande diskursen finns representerad. I talet om vad tjejer och killar ska göra och hur de ska vara är det oftast traditionella fritidsgårdsaktiviteter och ett traditionellt ”manligt” beteende som omtalas i positiva termer. Detta kan kopplas både till den aktivitetsorientering som råder i den historiskt dominerande diskursen och till att killar konstrueras som norm inom denna diskurs. Att uppvärdera traditionellt ”manliga” beteenden och aktiviteter innebär en positionering inom jämställdhetsdiskursen, som tar utgångspunkt i den historiskt dominerande diskursen. En alternativ positionering inom jämställdhetsdiskursen har vi funnit då personalen talar om traditionellt ”kvinnliga” beteenden som eftersträvangsvärda, både för killar och för tjejer. Även ett uppvärderande av ”hänget” i kontrast till mer strukturerade aktiviteter har vi funnit i våra informanternas utsagor, vilket kan betraktas som en utmaning av den historiskt dominerande diskursen och dess fokus på organiserad aktivitet.

Citaten nedan är exempel på olika sätt att tala om hur tjejer ska ta plats genom att antingen utföra traditionella fritidsgårdsaktiviteter, som exempelvis pingis eller biljard, eller uppvisa ett traditionellt ”manligt” beteende genom att vara högljudda och synas. Dessa uttalanden kommer ifrån två informanter inom två olika könsblandade verksamheter.

Och det är jättebra för då kan tjejerna vara här, vara för sig själva. Men dom tar plats, tjejerna. Det är ju det som är bra. Att dom vågar vara här vanliga kvällar och ta plats. Spelar pingis och spelar biljard.

Personal 1, Storklippan

Förra tjejöppet satt de och rapade och pruttade och tyckte att det var jävligt orättvist att tjejer inte får göra det. Dom sa ”Va fan, man måste få!”. Tjejer har ju behov av att vara normbrytande på ett bra sätt också. Det är ju gött om de känner att de kan vara det här och inte måste vara fina flickor.

Personal 1, Stendalen

För det finns starka tjejer. Alltså dom skäms inte... dom syns. Det är inte att dom skäms. Det finns många sådana. Vissa är mer högljudda än killarna och det är jättebra. Det som behövs. För ibland är det ju lätt att killarna alltså, höjer rösten och verkligen kör över. Men det är bra det finns dom tjejerna också, att dom syns. Och vi försöker ju uppmuntra att dom ska testa på saker som dom annars inte gör.

Personal 1, Storklippan

Dessa uttalanden kan implicit härledas till den dominerande historiska diskursen, där killar är centrala i fritidsgårdens utformning och uppbyggnad. Denna diskurs har blivit utmanad av en jämställdhetsdiskurs, men den historiskt dominerande diskursen inom området finns fortfarande representerad vilket går att finna i citaten ovan. När tjejer har tagit till sig traditionellt ”manliga” aktiviteter och ”manliga” beteenden tillskrivs det de gör ett högt värde. Ett traditionellt ”manligt” beteende konstrueras som något önskvärt. Ovanstående citat kan paradoxalt nog även betraktas som ett uttryck för den alternativa positioneringen inom jämställdhetsdiskursen, då tjejer här positioneras som aktiva subjekt som inte behöver begränsas av förväntningar på dem att vara ”fina flickor”. Motsatt positionering skulle kunna vara inom en konservativ könsrollsdiskurs, där det ses som någonting eftersträvarsvårt att rådande könsroller cementeras. Sådana positioneringar har oftast varit frånvarande i våra informanter tal.

De nedanstående citaten handlar om tjejer som utövar aktiviteter som inte är traditionellt ”manliga”, men som trots det konstrueras som någonting positivt eller önskvärt. Dessa uttalanden kommer ifrån två informanter inom de två könsblandade verksamheterna.

Tjejerna är bra på det, alltså att hålla sig för sig själva.

Personal 1, Storklippan

Så om tjejerna får vara både brorsan och släkt och samtidigt hålla på med känslorna, så kommer de ändå få en större kapacitet som vuxna, förhoppningsvis.

Personal 1, Stendalen

Som tidigare beskrivits i analysen är det annars oftast traditionellt ”manliga” beteenden och aktiviteter som uppvärderas som något eftersträvarsvårt för tjejer. Det som beskrivs i det nedre citatet är hur kombinationen av ett ”kvinnligt” och ett ”manligt” beteende kan göra att tjejerna får en större kapacitet som vuxna. Att uppvärdera beteenden och aktiviteter som förknippas med en traditionell ”kvinnlighet” kan betraktas som en positionering inom en jämställdhetsdiskurs, där den historiskt dominerande diskursen i lägre grad finns representerad. Utifrån den positionen innebär jämställdhet att sätta tjejer och kvinnor i centrum och uppvärdera det som traditionellt förknippas med dem, istället för att förändra dem och anpassa dem till en manlig norm.

Citaten nedan visar hur även killar som ägnar sig åt någonting som inte är traditionellt ”manligt” framhålls som något positivt. Citaten är uttalanden från två informanter inom de två olika könsblandade verksamheterna.

Vi vet ju att det är jättemånga killar som vill pyssla och vi försöker skapa utrymme för det så mycket som möjligt.

Personal 1, Stendalen

Tjejer är mer för... dom sitter och pratar, dom sitter och pratar mer. Dom tar det lugnt, dom chillar... (...) Sen är det då att vissa killar tycker också... vi har ett gäng som, soffgänget kallar vi dom. Killar. Och dom ligger... Dom sitter bara i soffan, bara sitter och chillar.

Personal 1, Storklippan

Vi ser detta som en annan typ av positionering inom jämställdhetsdiskursen, där den historiskt dominerande diskursen utmanas. Även killar kan ha ett behov av att ägna sig åt aktiviteter

som inte förknippas med en traditionell ”manlighet”. Aktiviteter som är traditionellt ”kvinnliga” laddas som positiva och värda att skapas utrymme för, även för killar.

I citaten nedan går det att urskilja en positionering mot aktivitetsorienteringen inom den historiskt dominerande diskursen.

Man måste också få hänga när man är tjej och kommer på tjejkväll. Det ska inte bara vara att nu är det något speciellt och nu gör vi det här. Utan man också får utnyttja våra lokaler som alla andra liksom.

Personal 2, Storklippan

Och det blir en form av onaturligt hängande men också aktivitetskonsumtion. Och nu känns det mer som att eftersom det känns som en vanlig kväll kan man göra lite både och.

Personal 1, Stendalen (om tjejöppet)

Vikten av att ”bara hänga” framhålls. Detta kan kopplas till Arnesen och Laegrans (2003) studie om ungdomar i offentliga miljöer där författarna kommer fram till att ungdomars ”hängande” inte är ett uttryck för brist på aktiviteter utan någonting viktigt i sig. Våra informanter betonar också vikten av att just tjejerna får tillgång till att hänga, att inte deras aktivitet på fritidsgården bara yttrar sig genom ”projekt”.

6.2.1 Normer och sexualitet

Normer om sexualitet och hur de kan utmanas nämndes i olika sammanhang av våra informanter. I citatet som följer talar en av våra informanter om att tjejer som vistas på fritidsgården i andras ögon kan bli betraktade som ”dåliga tjejer”. Informanten beskriver en situation med två tjejer på fritidsgården. Uttalandet kommer ifrån en informant inom en av de könsblandade verksamheterna.

Och då berättar dom hur otroligt jobbigt dom tycker det är för att det är sån ryktesspridning i deras egna etniska grupp. Och hur mycket det här stämmer... Jag kan tänka mig att de kanske överdriver lite, men jag tror inte alltför överdrift, utan. Så dom talade om för oss, att den killen som brukar vara här, han säger alltid det här till oss när vi är här. För att då är det lite som att han tillhör samma etniska grupp och så sprids det rykten som når vuxenvärlden. Och då säger vi ”ja men dom vuxna måste väl ändå förstå att det är rykten”. ”Nej, men det är det som är grejen, att, eh, vi blir ju stämplade. Då blir det ju att andra kvinnor tycker att vi är horor som hänger här, bland killar och sådär.

Personal 2, Stendalen

Att vistas på fritidsgården beskrivs i citatet ovan som att det inom vissa etniska grupper förstås som likvärdigt med att vara sexuellt aktiv. Tjejer som kommer dit konstrueras som ”horor”. I och med att fritidsgården förstås som en manlig arena kan tjejernas närvaro kopplas till deras sexualitet. De kan inte vistas på fritidsgården för sin egen skull. Eftersom denna plats tillhör killarna, förstås implicit att det är killar som tjejerna är ute efter när de vistas där. Själva platsen laddas i denna konstruktion därför med en heterosexuell sexualitet genom tjejernas närvaro. Att just använda ordet ”hora” för att positionera tjejerna på denna sexuellt laddade arena är även ett sätt att frånta dem sin egen sexualitet eller lust. En hora är någon som säljer sex, inte en person som har sex för sin egen njutnings skull. På detta vis kan det sägas att det är killarnas aktiva sexualitet som föreställs medan tjejerna är de som lastas för den.

Händelsen som beskrivs i citatet ovan kan förstås som att tjejer som utmanar den manliga

dominansen som råder på fritidsgården straffas (Davies 2003). Utmanandet ses som hotfullt. Tjejerna möts av motstånd, inte bara från killarna utan också från släkt och människor utanför fritidsgården. Att utmana en traditionellt manlig arena leder till ett ifrågasättande av hur ”ren” ens kvinnlighet är. Lalander och Johansson (2007) beskriver hur den manliga gruppgemenskapen skapas och upprätthålls på bekostnad av respekt för ”de andra”, bland annat tjejer. Det största hotet mot den manliga intimiteten är samröre med det andra könet och det ”kvinnliga”, därför marginaliseras tjejerna. Tjejer som protesterar mot den manliga dominansen och vägrar inta den marginella positionen, betraktas som ett hot och görs därmed problematiska.

Följande citat visar hur personalen på olika sätt försöker utmana normer som de upplever är begränsande för ungdomarna. Citaten kommer ifrån två informanter på samma könsblandade fritidsgård.

Jaa... alltså, det är väldigt svårt att gå in och lägga sig i vad som händer i familjer.... Det känns lite som man får särskilja lite vad vi gör här... Det man kan tala om för ungdomarna är vilka rättigheter dom har. Och vad vi står för. Och att vi tycker det är jättebra, VI tycker det är bra att ni är här, vi ser att ni, ni har rätt att vara här, ni är tonåringar, ni ska få vara sociala, med andra ungdomar, killar som tjejer. Och även om du springer och flörtar med någon kille och du får dåligt rykte bland alla araber i området så tycker vi att det är helt normalt att du flörtar med en kille. För du är tonåring, och då flörtar man med killar. Alltså, så kan man... Och sen är det, det är ju svårt att liksom, tycker jag personligen, att föra det längre, och börja lägga sig i... vad det är för överenskommelse i familjerna och sådär... Ehm... Förstår ni vad man menar? Att man...man kan slå ett slag för vad det är för värderingar som gäller i det här samhället och på Stendalen. Att här står vi för jämlikhet och liksom, ni har rättigheter, ni har rätt att få känna er fria och komma hit på kvällarna precis som killar och så.

Personal 2, Stendalen

Och jag har ett ganska stort utrymme att utmana och vara liksom ganska grov i munnen och på ett sätt utmana normer ganska mycket. Och ungdomarna tar det liksom. Jag säger inte att de håller med mig men att de låter mig hållas.

Personal 1, Stendalen

I det övre citatet beskriver informanten en svårighet i att lägga sig i överenskommelser inom familjer. Istället för att värdera eller fördöma det som pågår inom familjen beskriver informanten hur hon hanterar det, vilket hon gör genom att lägga fram sin eller verksamhetens syn på vad som är ett normalt tonårsbeteende. Genom att framhålla alternativa perspektiv och visa att det finns andra möjliga sätt att se på ett visst beteende kan en förändring möjliggöras. Detta kan ses som att diskurser kan utmanas genom att andra – och i situationen underordnade – diskurser uttalas och understryks av personalen. Ett annat sätt att utmana diskurser beskrivs i det andra citatet. Där utgör motståndet något som informanten verkar göra medvetet och genom sitt sätt att vara på, snarare än att formulera sina åsikter för ungdomarna.

I utsagorna nedan beskrivs fritidsgården som en plats där annan sexualitet än heterosexualitet inte accepteras. Citaten kommer ifrån en informant inom den enkönade verksamheten och från en informant inom en av de könsblandade verksamheterna.

Jag vet en tjej som hängde på Bergsmarken som kom ut när hon var typ 18-19. Hon säger att hon inte kan gå över torget i området där hon bor utan att det är någon som ropar ut och frågar något om hennes sexualitet. Inte hotfullt eller otrevligt för hon har liksom blivit accepterad nu. Men hela tiden måste fråga något: det är du som lesbisk, va? Har du någon tjej nu? Hon går inte över torget utan att det händer. Vem orkar med det? Så här går det inte att sitta med sin flickvän och kela. Så där är det ingen öppen verksamhet.

Personal 2, Bergsmarken

Och så kommer han och är böig liksom. Alltså i ett sådant här klimat. Ni kan ju tänka er hur han blev behandlad i början när han började komma. Det var, vi fick vakta honom som en hök, för att han inte skulle bli utsatt för något.

Personal 2, Storklippan

Vi vet ju att det finns en... Homofobin är ju som en stor tjock vägg, den är inte dold, den är ju extrem. Även bland tjejer som annars kämpar för rättvisa. Ändå har de grymt svårt att acceptera, antingen utifrån religiösa skäl eller utifrån att det är lite extra hotfullt för vissa tonåringar när man liksom själv håller på att upptäcka sin sexualitet.

Personal 2, Bergsmarken

Informanternas berättelser vittnar om en dominerande heterosexuell norm. I citaten ovan uttrycks den explicit, men heterosexualiteten är också en norm som visar sig i tal genom att det ofta tas för givet. En av informanterna beskriver homofobin som en "vägg", alltså ogenomtränglig. Det kan tolkas som att det är väldigt svårt att utmana föreställningen om att heterosexualitet är det enda som platsar på fritidsgården.

Den historiskt dominerande diskursen om fritidsgården som manlig arena påverkar troligen synen på homosexualitet, den yttersta "omanligheten". Utifrån Lalander och Johanssons (2007) perspektiv på könssocialisation kan homofobin ha en liknande förklaring som varför tjejer som vistas på fritidsgården på olika sätt görs problematiska. I killarnas arbete med att upprätthålla en manlig gruppidentitet är inte bara tjejer som tillhör "de andra". Icke-heterosexuella män tillhör också denna grupp. Den homosociala manliga gruppgemenskapen upprätthåller fasta gränser mot omgivningen och en barriär mot kvinnor och det som betraktas som "kvinnligt". Förakt mot manlig svaghet uttrycks i form av homofobi och sexism.

De nedanstående citaten talar om ungdomar som avviker från rådande förväntningar om kön, alltså gör kön på "fel" sätt. Det övre citatet kommer ifrån en informant inom den enkönade verksamheten och det nedre citatet från en informant inom en könsblandad verksamhet.

Men många killar skulle också vilja ha ett ställe där man kan sitta och prata. Då kan jag ju önska att man skulle ta bort det här med tjejkvällar så skulle man hellre ha lugna kvällar. Lugna kvällen. Och alla som vill komma dit får sitta still, fixa med halsband, lägga pussel, alltså göra lugna saker och prata är välkomna. Och framförallt skulle det bli tjejer för så ser ju samhället ut, men det kanske slinker in en och annan kille.

Personal 2, Bergsmarken

Sedan något som vi håller med nu är att vi har en ungdom som är född kille men som inte definierar sig som tjej men känner sig som tjej. Han umgås bara med tjejer och han sitter ju här utanför på tjejpöppet och undrar om han får komma in. (...) Och han har varit på tjejpöppet några gånger, men det är inte en jättelätt liksom, för vi ställs ju på vår spets.

Personal 1, Stendalen

I det övre citatet beskrivs problemet i form av att det finns killar som också kan vilja ta det lugnt och pyssla. Det nedre citatet beskriver en kille som inte passar in i en traditionell "mansroll" och hellre umgås med tjejer. I dessa citat omtalas problemet med att killar kategoriskt stängs ute från tjejkvällar. Om tjejkvällarna bara är till för personer med biologiskt kvinnligt kön och resterande kvällar är präglade av traditionellt "manliga" normer, var får då personer som inte passar in i någon av dessa kategorier plats?

Informanterna ifrågasätter i dessa citat att killar inte är välkomna på tjejkvällarna även om de gillar att ta det lugnt och pyssla eller bara umgås med tjejer. Det kan ses som ett problematiserande av att tjejkvällar utgår från en tanke om att tjejer delar intressen just i egenskap av att de är tjejer. Istället kan tjejkvällar vara konstruerade som en slags kompensation för att tjejer har begränsat utrymme andra kvällar. Då även andra grupper har begränsat utrymme finns det utifrån den kompensatoriska tanken ingen anledning till att dessa personer inte skulle vara välkomna på tjejkvällar. Om man däremot ser tjejkvällar som ett sätt att samla tjejer och förena dem kring gemensamma upplevelser av att vara just tjejer, eller ser tjejers position som marginaliserade som unik, kan det finnas ett syfte med att bevara tjejkvällarna.

6.2.2 Sammanfattning - en öppen ungdomsverksamhet?

Att det implicit råder normer ur den historiskt dominerande diskursen på fritidsgården kan ses som en förklaring till att det framförallt är heterosexuella killar som passar in. Tjejer kan utifrån den historiskt dominerande diskursen passa in på fritidsgården om de utövar traditionella fritidsgårdsaktiviteter eller tar till sig ett traditionellt ”manligt” beteende. Då kan de ta plats och få rum. Utifrån en alternativ positionering i jämställdhetsdiskursen hör även aktiviteter som traditionellt sett ansetts vara ”kvinnliga” hemma på fritidsgården och kan utövas av både tjejer och killar. Dessa olika positioneringar inom jämställdhetsdiskursen går att finna i empirin och detta tyder på att interdiskursivitet råder inom denna diskurs och på arenan. Det kan tyda på att platsen som fritidsgården utgör håller på att omdefinieras från en manliga arena till en plats där båda könen har ett utrymme, då interdiskursivitet är ett tecken på förändring (Winther Jørgensen & Phillips 2000).

6.3 Talet om jämställdhet och tänkbara implikationer

Som vi tidigare nämnt framträder i vår empiri jämställdhetsdiskursen som en hegemonisk diskurs. Den historiskt dominerande diskursen gör sig synlig främst som en bakgrund, gentemot vilken jämställdhetsdiskursen positionerar sig. Inom jämställdhetsdiskursen ger informanterna uttryck främst för två olika positioneringar. Dessa fanns närvarande i samtliga intervjuer, vilket tyder på att det råder en diskursiv kamp inom jämställdhetsdiskursen. I vardagligt tal kan detta förstås som att det råder olika sätt att tala om hur jämställdhet bäst kan uppnås. Dock tycker vi oss se en tendens till att personalen inom de två blandade verksamheterna i högre grad talade om jämställdhet genom att positioner sig emot den historiskt dominerande diskursen. Utsagorna hos informanterna på den enkönade verksamheten intog i högre grad en position där försök görs att frigöra sig från den historiskt dominerande diskursen. Detta kan förstås utifrån att den enkönade verksamheten genom sitt fokus endast på tjejer lättare kan distansera sig från det ”arv” som finns inom den öppna ungdomsverksamheten där killar utgjort normen. Inom de blandade verksamheterna har jämställdhetsdiskursen under senare decennier ingått i en diskursiv kamp med den historiskt dominerande diskursen och framgångsrikt fått inverkan på verksamheterna. Dock har jämställdhetsarbetet formats i närmre relation till de traditioner som rått inom sådana verksamheter.

En stor del av vår analys behandlar fenomenet ”tjejkväll”, något båda de blandade verksamheterna tillämpar. Vi urskiljer en liknande diskursiv positionering som grund till varför de inom blandverksamheterna har tjejkvällar som till varför den enkönade

verksamheten är just enkönad. Båda, uppfattar vi, har som syfte att skapa utrymme för tjejer i ett samhälle där det råder ojämlika maktstrukturer avseende kön. Inom de blandade verksamheterna utgör tjejkvällarna ett sådant utrymme. Inom den enkönade verksamheten utgör själva verksamheten ett sådant utrymme. Talet om tjejkvällar skiljde sig dock något mellan den enkönade verksamheten och de blandade, trots att skillnader även fanns mellan informanter inom samma verksamhet. Inom de blandade verksamheterna poängterades att de positiva konsekvenserna av tjejkvällar övervägde, även om de också talade om de risker det för med sig. Risken med att tjejkvällar konstruerar resten av fritidsgårdens dagar som ”killdagar” omnämndes av personal i både de blandade och enkönade verksamheterna. Denna risk betonades dock i högre grad av informanterna på den enkönade verksamheten. Personalen inom den enkönade verksamhetens tal om tjejkvällar bör också förstås utifrån att det är en verksamhet där den formen av jämställdhetsarbete inte är nödvändig, och därmed lättare att förhålla sig kritisk till. Personalen inom de blandade verksamheterna, där de har tjejkvällar, kan istället vara mer benägna att försvara en metod som de själva tillämpar.

En annan del av vårt resultat rör hur en öppen ungdomsverksamhet ska förhålla sig till tjejers utsatthet i samhället. Några av våra informanter lade fokus på att fritidsgården är en plats att ha roligt på och att detta även ska gälla för tjejer. Trots att tjejer på vissa sätt är utsatta för ojämlikheter avseende kön, ska de slippa att känna sig som offer och istället få fokusera på att ha roligt. Andra av våra informanter lade större vikt vid att prata om könsrelaterade orättvisor och sätta in orättvisorna i en samhällelig kontext. Dessa två positioneringar för med sig både möjligheter och risker. Tjejer har rätt att ha roligt på sin fritid. Även om de är utsatta för förtryckande strukturer är det kanske inte deras främsta intresse att ständigt diskutera dessa. Samtidigt kan en rädsla för att konstruera individer som offer leda till en motvilja mot att se att de utifrån ett strukturellt perspektiv faktiskt är offer – inte som individer men som kollektiv. Om tjejerna upplever att de behandlas orättvist och utsätts för exempelvis sexuella trakasserier, är detta någonting som kan vara värt att diskutera och lyfta över individnivå. Att fritidsgården skall vara en plats för aktiviteter i högre grad än diskussioner om strukturella problem kan betraktas som en positionering inom jämställdhetsdiskursen. Där finns dock den historiskt dominerande diskursen representerad, då tjejerna ska vistas på fritidsgården på samma villkor som killar vistas där. Att betrakta fritidsgården som ett rum där tjejers strukturella utsatthet ska lyftas, kan ses som en annan positionering inom jämställdhetsdiskursen, där den historiskt dominerande diskursen också finns närvarande. Då i form av den historiska synen på fritidsgården som en plats för bildning. Tjejers utrymme på fritidsgården kan utifrån detta sägas vara ett utrymme som det inom jämställdhetsdiskursen pågår en diskursiv kamp om (Winther Jørgensen & Phillips 2000).

7. Slutsatser och diskussion

Jämställdhetsdiskursen har vunnit mark i samhället. Att till exempel föra fram en åsikt om att tjejer inte hör hemma på fritidsgården skulle idag vara ett kontroversiellt uttalande. Fritidsgården som arena har utvecklats från att vara en plats endast avsedd för struliga killar, till att vara en plats där personalen som arbetar där tycker att alla bör vara lika välkomna. Ändå vittnar samtliga av våra informanter som jobbar på könsblandade verksamheter om att den största andelen av besökarna fortfarande är killar. En av de vanligare lösningarna på denna sneda könsfördelning är införandet av tjejkvällar. Detta förefaller samtidigt vara en lösning som flera av våra informanter betraktar som problematisk. Finns det en risk att alla

andra dagar i veckan implicit blir ”killkvällar” om exempelvis måndagar görs till en ”tjejkväll”? Den här formen av problematiserande bör förstås utifrån det tillträde som tjejer och killar idag har, och historiskt har haft, till det offentliga rummet. Inte bara fritidsgården, utan även det offentliga rummet i stort, har varit en arena som i hög utsträckning har tillhört unga män (Andersson 2002).

Nelson (2005) beskriver hur ett traditionellt ”manligt” beteende hos tjejer ofta bemöts med negativa reaktioner. I vår studie talar informanterna snarare om motsatsen. Tjejer som utför traditionellt ”manliga” aktiviteter på fritidsgården beskrivs i positiva ordalag. När tjejer däremot ägnar sig åt traditionellt ”kvinnliga” aktiviteter talas det om detta i mer ursäktande ordalag. Att ett manligt beteende uppvärderas på fritidsgården skulle kunna vara ett tecken på hur stark den manliga normen på fritidsgården är. Men vad kan det mer säga oss? Hos vissa av våra informanter fanns även en ansats att uppvärdera ”tjejiga” aktiviteter och lyfta fram dessa som någonting positivt. Då alla våra informanter betraktade det som ett viktigt mål att tjejer kom till verksamheterna, kan dessa två positioneringar förstås som tecken på interdiskursivitet inom jämställdhetsdiskursen.

Den interdiskursivitet som vi har funnit inom det vi kallar jämställdhetsdiskursen kan tänkas spegla en diskursiv kamp som äger rum även inom andra områden i samhället. Jämställdhet intar idag en självklar plats på den politiska agendan och inom samhällseliga institutioner. Men vad är jämställdhet? Och vad är en god jämställdhet? Den funna interdiskursiviteten rör till stor del hur traditionellt kvinnliga egenskaper och aktiviteter konstrueras och förstås. Ska dessa uppvärderas eller avskaffas? Dessa två olika positioneringar kan härledas till ett resonemang som emellanåt tar plats i feministisk debatt. Ett färskt exempel kan tas från Fanny Ambjörnssons (2011) nyligen utkomna bok ”Rosa – den farliga färgen”. Ambjörnsson beskriver här att genusmedvetna föräldrar ställer sig kritiska till att klä sina flickor i rosa. Vissa feministiska grupper lyfter istället fram och uppvärderar färgen rosa. På så sätt laddar de den med en ny mening. Det som traditionellt sett anses vara ”kvinnliga” aktiviteter är ofta inriktade på sysslor som utförs individuellt och i hemmet såsom stickning, bakning, inredning eller som har med utseendet att göra; att sminka sig, handla kläder och så vidare. Ett uppvärderande av sådana aktiviteter kan ses som ett sätt att upprätthålla en dominerande manskultur. Istället för att vistas i det offentliga rummet eller delta i en offentlig debatt hålls kvinnor utifrån ett sådant synsätt kvar i hemmet och förväntas ägna sig åt individualistiska eller narcissistiska sysslor. Utifrån ett sådant resonemang kan det finnas en poäng i att överge traditionellt kvinnliga sysslor till förmån för aktiviteter som traditionellt sett har betraktats som manliga. Utifrån en annan synvinkel kan det ses som problematiskt att konstruera det som setts som ”kvinnligt” som dåligt och det som setts som ”manligt” som bra. Görs då kvinnor som sämre? Blir det ett skuldbeläggande av kvinnor och tjejer som ägnar sig åt aktiviteter som de känner sig bekväma med och tycker är roliga? Är det omöjligt för kvinnor att konkurrera med män på arenor som traditionellt har varit manliga?

Hur kan dessa två olika sätt att positionera sig i jämställdhetsdiskursen påverka utformningen av verksamheter som riktar sig till ungdomar? Utifrån utsagor ur vårt intervju-material tror vi att båda positioneringarna för med sig underlag till lösningar, likväl som problem. Om tjejer med hjälp av personalens uppmuntran och engagemang kan börja utmana killarna och ta plats på samma villkor som dem, kan det bidra till att rådande könsnormer utmanas och att tjejer kan bli friare att uppföra sig hur de vill. Risken skulle kunna vara att fritidsgården fortsätter att vara ”manligt definierad” och att tjejer inte kommer att känna sig välkomna. Den manliga

dominansen kommer då att leva kvar och tjejer kommer i hög utsträckning få söka sig till andra platser. Den andra positioneringen kan i bästa fall leda till att fritidsgården omdefinieras till en plats där alla kön, egenskaper och aktiviteter är lika välkomna och värderas lika högt. Tjejer kommer att kunna komma dit och ägna sig åt aktiviteter som de själva är intresserade av och killar kommer att erbjudas ett större spektra av handlingsalternativ och aktivitetsmöjligheter. De risker en sådan positionering kan leda till är att existerande könsroller cementeras och att tjejer och killar kanske vistas i samma lokaler men inte integreras och får utbyte av varandra.

Resultatet av vår studie skulle kunna sammanfattas med att den öppna ungdomsverksamheten håller på att omdefinieras från att ha varit en arena endast för killar till att vara en plats där även tjejer får utrymme. De ovan beskrivna positioneringarna menar vi implicerar att det råder en i allra högsta grad pågående förändring. Hur och utifrån vilka premisser denna förändring ska ske råder det enligt empirin däremot en kamp om.

8. Referenser

- Ambjörnsson (2011) *Rosa - den farliga färgen*. Stockholm: Ordfront förlag
- Andersson, Björn (2002). *Öppna rum – Om ungdomarna staden och det offentliga livet*. Göteborg: Institutionen för socialt arbete.
- Arnesen, Kari & Laegran, Anna Sofie (2003). "Playing gender in public and community spaces." *Norwegian Journal of Geography*, Vol. 57 (3):164-172.
- Bauman, Zygmunt (1999). *Arbete, konsumtion och den nya fattigdomen*. Göteborg: Daidalos.
- Beck, Ulrich & Beck-Gernsheim, Elisabeth (2002). *Individualization: Institutionalized Individualism and its Social and Political Consequences*. London: Sage.
- Blomdahl, Ulf (1998). "Fritidens dolda läroplan – En studie av resursfördelningen mellan män och kvinnor." I Olle Zetterberg (red): *Fritid i ny tid*. Malmö: Sober förlag.
- Bryman, Alan (2011). *Samhällsvetenskapliga metoder*. Malmö: Liber.
- Burr, Vivien (1995). *An Introduction to Social Constructionism*. London: Routledge.
- Butler, Judith (2007) *Genustrubbel*. Göteborg: Daidalos.
- Börjesson, Agnes (1998). *Flickorna och frigörelsen. Forskning om flickor och arbete med tjejprojekt*. Stockholm: Ungdomsstyrelsens utredningar.
- Davies, Bronwyn (2003). *Hur flickor och pojkar gör kön*. Stockholm: Liber.
- Deem, Rosemary (1986). *All work and no play? The sociology of Women and Leisure*. Philadelphia: Open University press.
- Gunnarsson, Fredrik (2002). *Verksamhet utan avsikt?, en skrift om öppen ungdomsverksamhet och kommunala prioriteringar*. Svenska kommunförbundet.
- Johansson, Helena (2006). *Brist på manliga förebilder: dekonstruktion av en föreställning och dess praktik*. Göteborg: Institutionen för socialt arbete.
- Kvale, Steinar (2009). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur.
- Lalander, Philip & Johansson, Thomas (2007). *Ungdomsgrupper i teori och praktik*. Lund: Studentlitteratur.
- Larsson, Sam (2005). "Kvalitativa metoder" I Larsson, Sam; Lilja, John; Mannheimer, Katarina (red.): *Forskningsmetoder i socialt arbete*. Malmö: Studentlitteratur.
- Levander, Ulrika (2011). *Utanförskap på entreprenad. Diskurser om sociala företag i Sverige*. Göteborg: Institutionen för socialt arbete.

Lieberg, Mats (1992). *Att ta staden i besittning. Om ungas rum och rörelser i offentlig miljö*. Lund: Byggnadsfunktionslära.

Nelson, Anna (2005). "Under tiden vi blir – genusperspektiv i fältarbete". I Ander, Birgitta (red.): *Möten i mellanrummet: socialt förebyggande arbete med ungdomar*. Stockholm: Gothia.

Ohlsson, Lars B & Swärd, Hans (1994). *Ungdom som samhällsproblem*. Lund: Studentlitteratur.

Sahlin, Ingrid (1996). *På gränsen till bostad. Avvisning, utvisning, specialkontrakt*. Lund: Arkiv.

Sahlin, Ingrid (1999). "Diskursanalys som sociologisk metod". I Sjöberg, Katarina (red.): *Mer än kalla fakta. Kvalitativ forskning i praktiken*. Lund: Studentlitteratur.

SOU 1996:3. (1996). *Fritid i förändring. Om kön och fördelning av fritidsresurser*. Stockholm: Civildepartementet.

Starrin, Bengt & Svensson, Per-Gunnar (1996). *Kvalitativa studier i teori och praktik*. Lund: Studentlitteratur.

Stålstierna, Ami (1998). "Hundra års bekymmer – Fritidsgårdarna och den öppna ungdomsverksamhetens historia." I Olle Zetterberg (red): *Fritid i ny tid*. Malmö: Sober förlag

Talja, Sanna. (1999). "Analyzing Qualitative Interview Data: The Discourse Analytic Method." *Library & Information Science Research*. Vol. 21(4): 459-477.

Ungdomsstyrelsen rapporterar 6 (1995) *Rätt ska vara rätt! Idéskrift om metoder att förändra flickors villkor på fritidsområdet*. Stockholm: Nordstedts.

Widerberg, Karin (2002). *Kvalitativ forskning i praktiken*. Lund: Studentlitteratur.

Wiklund, Maria (2010). *Close to the edge – discursive, embodied and gendered stress in modern youth*. Umeå: Inst. för folkhälsa och klinisk medicin, Epidemiologi och global hälsa.

Winther Jørgensen, Marianne & Phillips, Louise (2000). *Diskursanalys som teori och metod*. Lund: Studentlitteratur.

9.1 Intervjuguide 1 (Storklippan och Stendalen)

Fritidsgården

1. Berätta om fritidsgården.
2. Vilken är målgruppen och hur många besökare har ni?
3. Vilken funktion har fritidsgården för ungdomarna som kommer hit?
4. Hur ser din roll på gården ut?

Jämställdhet och kön

5. Finns det ett uttalat jämställdhetsarbete på fritidsgården? Hur ser det i så fall ut?
6. Vilka för- och nackdelar ser du i gårdens sätt att arbeta med jämställdhet?
7. Ser du några könsmönster i aktiviteterna inom verksamheten? Om, ja: hur ser dessa ut?
8. Arbetar ni aktivt för att påverka dessa mönster?
9. På vilket sätt upplever du att du kan påverka arbetssättet på fritidsgården?

Tjejer på gården

10. Vad för slags behov upplever du att tjejer har av gården?
11. Skiljer det sig mot killarnas?
12. I vilken utsträckning kan ni bemöta tjejernas behov?

Arbete som särskilt riktar sig till tjejer

13. Berätta om tjejkvällarna.
14. På vilket sätt blir det annorlunda när det bara är tjejer på gården?
15. Vad är syftet med att ha särskilda tjejkvällar?
16. Vilka möjligheter ger det sättet arbeta? Ser du några risker?

Avslutande frågor

17. Vad upplever du som det mest positiva med fritidsgården?
18. Vad upplever du som det sämsta med fritidsgården?
19. Finns det något du saknar och skulle vilja förändra eller ha mer av? Om ja, vad & varför?
20. Finns det något mer du vill lägga till eller kommentera?

Tack för hjälpen!

9.2 Intervjuguide 2 (Bergsmarken)

Fritidsgården

1. Berätta om fritidsgården.
2. Vilken är målgruppen och hur många besökare har ni?
3. Vilken funktion har fritidsgården för ungdomarna som kommer hit?
4. Hur ser din roll på gården ut?

Jämställdhet och kön

5. Finns det ett uttalat jämställdhetsarbete på fritidsgården? Hur ser det i så fall ut?
6. Vilka för- och nackdelar ser du i gårdens sätt att arbeta med jämställdhet?
7. De aktiviteter som äger rum här, ser du att de följer traditionella könsmönster? Hur tror du att det påverkas av att det bara är tjejer här?
8. Arbetar ni aktivt för att påverka dessa mönster?
9. På vilket sätt upplever du att du kan påverka arbetssättet på fritidsgården?

Tjejerna på gården

10. Vad för slags behov upplever du att tjejerna har av gården?
11. Skiljer det sig mot killars behov av liknande verksamheter?
12. I vilken utsträckning kan ni bemöta tjejernas behov?

Arbete som särskilt riktar sig till tjejer

13. Vad är syftet med att ha en verksamhet som bara riktar sig till tjejer?
14. Vilka möjligheter ger ert sätt att arbeta? Vilka risker kan finnas?
15. Finns det någon nackdel eller någonting man går miste om genom att ha en enkönad verksamhet?

Avslutande frågor

16. Vad upplever du som det mest positiva med fritidsgården?
17. Vad upplever du som det sämsta med fritidsgården?
18. Finns det något du saknar och skulle vilja förändra eller ha mer av? Om ja, vad & varför?
19. Finns det något mer du vill lägga till eller kommentera?

Tack för hjälpen!

9.3 Informerat samtycke

Vi heter Anna Gidlöf och Sanna Burén och läser sjätte terminen på socionomprogrammet vid Göteborgs universitet. Vi har börjat skriva vår C-uppsats och tackar för Er medverkan. De intervjuer vi genomför kommer sedan att ligga som underlag för vår uppsats i kursen *Vetenskapligt arbete*.

Syftet med vår studie är att undersöka hur kön omtalas och förstås inom ramen för öppna ungdomsverksamheter samt vilka konsekvenser detta får för utformandet av verksamheterna. Frågorna kommer att behandla ovanstående tema.

Etiska frågor i intervjuundersökningar är viktiga att beakta och vi vill med detta informationsblad meddela att ni när som helst kan avbryta intervjun. Alla undersökningspersoner kommer att vara anonyma och fingerade namn kommer användas. För att underlätta utskrift av intervjuerna kommer vi att spela in dessa på band. Om ni misst tycker till detta respekterar vi det och för fältanteckningar istället.

Om ni är intresserade skickar vi den färdiga uppsatsen till er via e-post.

Handledare för uppsatsen är Ulrika Levander, Institutionen för socialt arbete vid Göteborgs universitet. Om du vill ha mer information om projektet eller undrar över någonting, kontakta gärna någon av oss eller vår handledare.

Anna Gidlöf, 0736-98 48 06 och Sanna Burén, 0735-98 23 58

Ulrika Levander,
handledare
Institutionen för socialt arbete, Göteborgs universitet
Box 720, 405 30 Göteborg
0709 – 901790
ulrika.levander@socwork.gu.se

Jag accepterar att delta i studien enligt ovan:

Namn.....